ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ СТРУКТУРНИ И ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ

LEADER

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

ДОКЛАД

Проучване на нагласите за сдружаване сред земеделските производители с акцент при производителите на зеленчуци и млечно животновъдство на територията на "МИГ Стамболово-Кърджали 54"

НОЕМВРИ 2018

Съдържание

Списък на съкращенията ... 2
1. Въведение ... 3
2. Методология за извършване на проучването ... 4
3. Обща картина на състоянието на земеделието в страната – основни характеристики ... 5
4. Някои характеристики на земеделието на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ ... 17
5. Възможности и предизвикателства пред обединяването на земеделските производители ... 24
6. Нагласите за организиране на земеделските производители на територията на МИГ. Резултати от проучване ... 28
7. Изводи и препоръки от проучването ... 46
8. Ролята на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС в подкрепа на сдружаването ... 48
9. Стъпки за кандидатстване за признаване на ОП или ГП ... 60
10. Форми на подпомагане на признатите ОП и ГП ... 65
11. Приложения ... 69
12. Използвана литература ... 72

Настоящият документ е изготвен във връзка със Споразумение за изпълнение на СВОМР, договор №РД 50-37/20.04.2018 г. и Заповед РД09-742/10.08.2018 г. за предоставяне на БФП по подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на стратегия за Водено от общностите местно развитие“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие” от ПРСР 2014-2020 г

Списък на съкращенията

ГП	Група на производители
ЕС	Европейски съюз
ИЗП	Използвана земеделска площ
МИГ	Местна инициативна група
МЗХГ	Министерство на земеделието, храните и горите
ОП	Организация на производители
ОСП	Обща селскостопанска политика
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
СВОМР	Стратегия за водено от общностите местно развитие
СПО	Стандартен производствен обем

1. Въведение

Докладът за резултатите от извършено проучване "Проучване на нагласите за сдружаване сред земеделските производители с акцент при производителите на зеленчуци и млечно животновъдство на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54" е изготвен в изпълнение на дейности по подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на СВОМР" на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие" по Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г. Дейността е съгласно Споразумение за изпълнение на Стратегия за водено от общностите местно развитие №РД 50-37/20.04.2018 г. на територията на община Стамболово и 54 села на община Кърджали и издадена Заповед №РД 09-507/29.05.2018 г. за одобряване на предложени дейности и разходи по подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на стратегия за Водено от общностите местно развитие" на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г.

Докладът е резултат от проучване с основна цел да бъде извършена оценка и анализ на нагласите за сдружаване сред земеделските производители на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54", като се фокусира основно върху секторите, считани от местната общност като такива с потенциал - зеленчуци и млечно животновъдство.

Проучването формулира конкретни изводи и препоръки за създаване на обединения/сдружения на зеленчукопроизводители и животновъди, отглеждащи животни за млекодобив. Дефинираните насоки, изводи и препоръки ще подпомогнат потенциалните бенефициенти на МИГ при разработване на проекти към стратегията за местно развитие.

Проучването обхваща земеделски производители от различни възрастови групи от различни населени места на територията. В рамките на проучването са идентифицирани и пречките които възпрепятстват процеса на сдружаване, доколкото на територията към момента няма признати ОП или ГП. Проучването дава отговор за ползите от организирането на земеделските стопани, които както е видно са ясни и споделени от мнозинството от участвалите в проучването. Дефинираните насоки, изводи и препоръки ще подпомогнат потенциалните бенефициенти на МИГ при разработване на проекти към стратегията за местно развитие

Докладът е структуриран в осем основни части, като след представяне на използваната

методология са разгледани състоянието на земеделието в България и на територията на МИГ. Очертани са основните предизвикателства пред неговото развитие. Представени са съществуващите проблеми пред сдружаването на земеделските производители в страната и състоянието на територията. Съществена част от доклада са резултатите от проведеното през месеците октомври и ноември 2018 г. анкетно проучване на базата на които са направени изводи и препоръки.

В последните три части са представени съществуващите форми за подкрепа за организиране на земеделските производители през програмен период 2014-2020, стъпките за кандидатстване за признаване на ОП и ГП. Важна част, представлява тази, която представя възможните форми за подпомагане, както са разгледани възможностите по мерките от ПРСР, 2014-2020. Представени са спецификите и ограниченията свързани с подкрепата на групи и организации на производители в сектора на плодове и зеленчуци и в сектора на производство на мляко. Засегнати са и ключовите въпроси, свързани с правната регламентация, членството в ОП или ГП и ползите от него.

Резултатите от проучването са представени в доклада таблично и графично с цел по-добра визуализация.

2. Методология за извършване на проучването

Докладът е изготвен на основата на резултатите от проучването с цел идентифициране на нагласите за организиране на земеделските производители и търсене на възможности за подкрепа при заявен интерес, както от самата местна инициативна група, така и от други организации и институции. В първата част на доклада е представена общата картина на аграрния сектор с оглед на дефиниране на средата за функциониране на земеделските стопанства и поглед върху тенденциите за развитие.

За целите на извършване на предмета на проучването, бяха определени следните методи на набиране на информация и източници на информация.

Сред методите за набиране на информация са:

- Кабинетно проучване (на документи, указания, насоки, стратегии за развитие, и др.): т.нар. desktop research представлява проучване на всички достъпни и свързани с темата на доклада, съществуващи документи, разделени най-общо на:
- документи на европейско, национално и регионално ниво (становища, статистически данни, национални стратегии, национални доклади, оценки и други);

- документи на общинско ниво (общински планове за развитие на двете общини за периода до 2020 г., местни секторни стратегии за развитие на територията, доклади за наблюдение и изпълнение на общинските планове за развитие, тематични анализи и доклади, стратегия за местно развитие);
- други документи - статии, научни изследвания, интервюта, нормативни документи, статистически данни, справки и др.;

- Провеждане на анкета сред заинтересованите местни земеделски стопани и анализ на резултатите от нея (анкетата е в приложение);
- Проведени полу-стандартизирани интервюта с представители на местната власт и агробизнеса на територията.

След аналитичен преглед на набраната информация е извършена експертна оценка, обобщение и анализ. В заключение са направени изводи и препоръки с оглед предприемане на евентуални действия по организиране на земеделските производители на територията на МИГ Стамболово – Кърджали 54.

3. Обща картина на състоянието на земеделието в страната – основни характеристики

Общата картина на земеделския сектор в страната е изготвена, използвайки информация от годишния доклад за състоянието и развитието на земеделието за 2017 г.[1]. Общата картина има за цел да даде основни показатели, характеризиращи аграрното развитие през 2016 г. Тази част на доклада също така очертава и посоката на промените освен общо за земеделието, също така и в частност в секторите „плодове и зеленчуци“ и „мляко“, които се считат за сектори с потенциал на територията след преустановяване отглеждането на тютюн в голямата част от населените места в района.

Използване на площите със селскостопанско предназначение

Площта със селскостопанско предназначение през 2016 г. е 5 214 640 ха, като заема 47% от територията на страната.

Използваната земеделска площ (ИЗП) се формира от обработваемата земя, трайните насаждения, разсадници, постоянно затревените площи и семейните градини. Използваната

[1]Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието (Аграрен доклад `2017), МЗХГ

земеделска площ през 2016 г. е 5 021 412 ха или 45,2% от територията на страната, като се наблюдава увеличение с 0,2% спрямо предходната година.

Обработваемата земя са площите, които се включват в сеитбообращение, временните ливади с житни и бобови треви, угарите и оранжериите. През 2016 г. тя намалява незначително (с 0,4%) спрямо предходната година, до 3 480 991 ха, което представлява 69,3% от използваната земеделска площ.

През 2016 г. общата площ, заета с трайни насаждения, е 140 966 ха – с 5,6% повече в сравнение с 2015 г., главно в резултат от нарастване на площите с овощни насаждения. Площите с лозя-чиста култура намаляват с 3,1% спрямо предходната година, до 52 517 ха.

Регистрация на земеделски стопани

През 2015/2016 стопанска година общият брой на земеделските стопани, регистрирани в регистъра по Наредба № 3/1999 г. нараства до 98 303 – с 1 036 броя повече спрямо предходната година. Към края на м. юни 2017 г. регистрираните земеделски стопани през 2016/17 стопанска година е 94 750 броя.

Стойност на брутната продукция от отрасъл "Селско стопанство"

Стойността на брутната продукция от отрасъл "Селско стопанство" за 2016 г. по текущи цени на производител (по прогнозни данни) възлиза на 7 319,7 млн. лева, с 5,3% под нивото от предходната година. Тя се формира от стойността на:

- Продукцията от растениевъдството – 4 953,0 млн. лева (с дял от 67,7%);
- Продукцията от животновъдството – 1 708,1 млн. лева (с дял от 23,3%);
- Селскостопански услуги – 439,8 млн. лева (с дял от 6,0%);
- Продукцията от неотделими второстепенни дейности – 218,8 млн. лева (с дял от 3,0%).

Въпреки постигнатия по-висок обем на производството в структуроопределящи направления като производството на зърнени и маслодайни култури, бели меса и яйца и запазването на производството на мляко на нивото от предходната година, през 2016 г. стойността на продукцията от растениевъдството намалява с 2,1% на годишна база, а тази от животновъдството - с 12,7%, в резултат на спад на цените при почти всички селскостопански продукти.

Намаление спрямо предходната година се регистрира и при останалите компоненти на стойността на брутната продукция от отрасъла – с 9,4% при предоставените селскостопански услуги и с 5,2% при продукцията от неселскостопанските неотделими второстепенни дейности.

През 2016 г. продължава тенденцията на нарастване на дела на растениевъдството в стойността на брутната продукция от селското стопанство за сметка на дела на животновъдството. Делът на растениевъдството през годината е вече близо три пъти по-голям от този на животновъдството.

По прогнозни данни, стойността на крайната продукция от селското стопанство (стойност на продукцията след приспадане на вътрешните обороти) по базисни цени (цени с включени субсидии по продукти) за 2016 г. възлиза на 7 359,7 млн. лева. Следвайки тенденцията на изменение на компонентите на стойността на брутната продукция, тя намалява с 6,7% спрямо предходната година.

Структурата на крайната продукция в селското стопанство за 2016 г. запазва формираните съотношения между направленията на отрасъла, очертани при стойността на брутната продукция. И при крайната продукция най-голям е относителният дял на продукцията от растениевъдството – 67,3%. За 2016 г. относителният дял на продукцията от животновъдството е 23,7%, на селскостопанските услуги – 6,0% и на продукцията от неотделимите неселскостопански второстепенни дейности – 3,0%.

През 2016 г. продължава тенденцията на нарастване на дела на зърнените и маслодайните култури в стойността на крайната продукция. Двете групи култури заедно (съответно в размер на 2 312,2 млн. лева за зърнените и на 1 504,2 млн. лева за маслодайните култури) формират вече над половината (52%) от продукцията от отрасъл „Селско стопанство“.

През 2016 г. сектор Плодове и зеленчуци (в т. ч. картофопроизводство и лозя) създава продукция на стойност 579,4 млн. лева, с 14,8% по-малко спрямо предходната година. Подотрасълът формира дял от 7,9% в стойността на крайната продукция. Производството на плодове е в размер на 306,6 млн. лева (дял от 4,2%), а на зеленчуци – в размер на 272,8 млн. лева (дял от 3,7%). При зеленчуците е налице намаление както на физическия обем, така и на цените. При повечето плодове намалява физическият обем, но нарастват цените. Намаление както на продукцията, така и на цените има при производството на винено

грозде.

Крайната продукция от подотрасъл Животновъдство за 2016 г. е на стойност 1 744,5 млн. лева, с 14,3% по-малко спрямо предходната година, което се обуславя от намалението на обема на производството и цените при повечето продукти от животновъдството.

Направленията от животновъдния подотрасъл, които имат най-голям принос в общата стойност на крайната продукция от отрасъл "Селско стопанство" през 2016 г., са:

- Производство на мляко – дял от 8,5% с 627,6 млн. лева. При производството на мляко се наблюдава спад от 4,9%, който, при обем на продукцията на нивото от предходната година, е повлиян от намалението на цените;
- Свиневъдство – дял от 3,5% с 257,8 млн. лева (спад от 7,2%);
- Птици – дял от 3,2% с 233,8 млн. лева (спад от 27,8%);
- Говедовъдство – дял от 3,0% с 224,1 млн. лева (спад от 26%);
- Овцевъдство и козевъдство – дял от 2,5% с 182,7 млн. лева (спад от 19,3%);
- Производство на яйца – дял от 2,0% със 148,6 млн. лева (спад от 12,2%).

Регистрираното намаление на крайната продукция в стойностно изражение спрямо предходната година при повечето продукти от животновъдството е следствие от спад както на цените, така и на обема на производство.

Плодове

През 2016 г. в земеделските стопанства са произведени 198 982 тона плодове – с 6,6% по-малко спрямо предходната година. Водещо място в производството на плодове заема Югоизточният район с 29% от общото производство за годината, следван от Южен централен район с 26,5% и Северен централен район с 18%. В Югоизточния район е съсредоточено производството на праскови и череши (съответно 55% и 50% от общото производство в страната). В Южния централен район са произведени 46% от ябълките, 37% от вишните, 34% от сливите и джанките и 48% от крушите, а в Северния централен район - 90% от кайсиите за страната.

Най-голям относителен дял от общото производство на плодове през 2016 г. заемат сливите и джанките – 24,4%, следвани от ябълки – 22,5%, череши – 19,3% и праскови и нектарини – 15,3%.

Общо засадените площи с овощни и ягодоплодни култури през 2016 г. са 58 504 ха, като 37 191 ха или 63,6% от тях са реколтирани. Реколтираните площи нарастват с 4,3% спрямо 2015 г., като най-голям е делът на черешите – 22,8%, следван от този на сливите и джанките – 18% и на орехите – 16,9%. По-значително увеличение на реколтираните площи спрямо предходната година се наблюдава при бадемите – със 72%, орехите – с 24,2% и малините – с 20,4%, а по-умерено – при лешниците, черешите, кайсиите и зарзалите и прасковите и нектарините - с между 2,8% и 9,7%. От друга страна, реколтираните площи с круши, ябълки, вишни и сливи и джанки намаляват в границите от 1,8% до 22,3% на годишна база, най-чувствително при крушите. Площите, от които не е прибрана продукция през 2016 г., поради климатични, агротехнически и други причини, са в размер на 6 641 ха.

През 2016 г. площите с млади, невстъпили в плододаване овощни насаждения в стопанствата са в размер на 14 672 ха. Най-голям относителен дял от невстъпилите в плододаване площи през годината заемат орехите – 51,6%, следвани от други черупкови (бадеми и лешници) – 19,2%, сливи и джанки – 11,3% и череши – 7,6%. От новосъздадените насаждения през стопанската 2015/2016 година, 65% са черупкови видове, 30% - костилкови видове и 3% - семкови.

В сравнение с предходната 2015 г., средният добив от джанки и сливи нараства с 36,9%, а този от малини, кайсии и зарзали, вишни, орехи и бадеми - с между 1,9% и 15,3%. Същевременно, при средните добиви от ябълки, круши, праскови и нектарини, череши и лешници се отчита намаление от 11,2% до 43,7%, най-значително при лешниците.

Общо 98% от произведените плодове – реколта `2016 са реализирани. За търговската мрежа са насочени 48,4% от плодовете, за преработвателната промишленост – 34,6%, а 2,7% са за собствена консумация.

Зеленчуци

През стопанската 2016 г. площите, използвани за производство на зеленчуци в земеделските стопанства са 60 267 ха, което представлява ръст от 29,9% в сравнение с 2015 г. Откритите площи, заети със зеленчуци са 59 265 ха, а оранжерийните – 1 002 ха, съответно с 30,5% и 3,5% повече на годишна база. Реколтираните площи на открито възлизат на 58 069 ха, при 43 914 ха през 2015 г.

Общата продукция от зеленчуци - реколта 2016 е в размер на 812,3 хил. тона, в това число 699,2 хил. тона от открити площи и 113,1 хил. тона - оранжерийно производство. Спрямо предходната година, общото производство на зеленчуци в страната бележи ръст от 32,4%, като производството от открити площи нараства с 35,5%, а това от оранжерийни площи – с 16,4%.

Таблица. Общо производство на основни зеленчуци от реколти 2015 и 2016, тона

Видове зеленчуци	**Реколта `2015**	**Реколта `2016**	**Изменение 2016/2015**
Домати	121 646	141 367	16,2%
Пипер (сладък и лют)	67 819	72 030	6,2%
Патладжани	9 933	7 905	-20,4%
Краставици и корнишони	50 335	66 653	32,4%
Дини	59 960	85 651	42,8%
Зеле	42 447	75 650	78,2%
Лук кромид-зрял	8 926	14 921	67,2%
Ягоди	4 999	5 150	3,0%

Източник: *МЗХГ, отдел "Агростатистика" – Анкета „Производство на зеленчуци – реколта '2016 и 2015"*

През 2016 г. най-голямо е производството на домати – 141,4 хил. тона, картофи – 127,2 хил. тона, дини – 85,7 хил. тона, зеле – 75,7 хил. тона и пипер – 72 хил. тона. Производството на култивирани гъби е 1 473 тона.

При почти всички групи зеленчукови култури се отчита увеличение на реколтираните площи спрямо предходната 2015 г., за което допринася прилаганото обвързано подпомагане. По-значителен ръст е налице при пресните бобови култури – със 77,8%, плодовите зеленчуци (вкл. дини и пъпеши) – с 58%, зеленчуците от рода Brassica – с 55,3% и сухите бобови култури – с 47,2%, а по-умерен - при кореноплодни, грудкови и луковични (без картофи) – с 21,5% и листните стъблени зеленчуци (без тези от рода Brassica) – с 8,9%. Същевременно, реколтираните площи с картофи и ягоди намаляват съответно с 24% и 11,4%.

С най-голям относителен дял от реколтираните площи със зеленчуци през 2016 г. са площите, заети с тикви – 20,3%, следвани от тези с картофи – 14,4%, дини – 8,2%,и нахут – 8,1%.

По видове зеленчукови култури, през 2016 г. се отчита значително увеличение на годишна база при реколтираните площи с тикви – близо пет пъти, леща – над два пъти, зелен фасул – близо два пъти, зелен грах – със 76,1% дини – с 47,5% и домати – с 34,5%. Най-чувствително намаление спрямо 2015 г. се наблюдава при реколтираните площи с бамя – със 77,9%, салати и марули – с 65,8%, тикви за семе – с 52%, арпаджик – с 49% и патладжани – с 36%.

През 2016 г. производството на пресни зеленчуци от открити площи (без картофите и сухите бобови култури) е в размер на 556,6 хил. тона – с 62,9% повече спрямо предходната година. С най-голям дял от производството на пресни зеленчуци са тиквите – 19% (132,9 хил. тона), следвани от доматите – 13,2% (92,3 хил. тона), дините – 12,3% (85,7 хил. тона), зелето – 10,8% (75,5 хил. тона), пипера (сладък и лют) – 9,7% (68,1 хил. тона) и други.

Производството на тикви от открити площи нараства над пет пъти спрямо предходната 2015 г. Увеличение на получената продукция от открити площи се отчита също при пъпешите – над два пъти, зелето - със 78,0%, зрелия кромид лук – с 67,2%, корнишоните – с 57,7%, дините - с 42,8%, доматите – с 29,1%, пипера (сладък и лют) - с 4,8% и други. Същевременно, чувствително намаление на годишна база се регистрира при производството от открити площи на арпаджик, бамя, салатно цвекло, салати и марули и краставици – в границите от 37,7% до 75,3%, а по-умерено – при това на моркови, зелен кромид лук и патладжани - с между 6,3% и 21,2%.

Общото производство на сухи бобови култури (фасул-зърно, леща и нахут) от открити площи през 2016 г. бележи ръст от 61,4% спрямо 2015 г., до 15,7 хил. тона. От тези култури, при лещата и нахута се отчита значително увеличение на производството на годишна база - съответно с над три и близо два пъти, докато при фасула за зърно се наблюдава намаление с 19,9%.

Общото производство на зеленчуци от рода Brassica (зеле, карфиол и броколи) възлиза на 77,6 хил. тона, което представлява 11% от общото производство на зеленчуци от открити площи в страната. Производството на зеле от открити площи нараства със 78% спрямо 2015 г., а това на броколи – над два пъти.

Производството на картофи от открити площи през 2016 г. е 126,9 хил. тона, с 23% под нивото от предходната година. През 2016 г. се отчита оранжерийно производство на картофи

в размер на 285 тона.

Оранжерийното производство в страната се определя от няколко основни зеленчукови култури, основно домати, краставици, корнишони, пипер, салати и марули. То се развива според търсенето на пазара, като част от произведените количества се реализират извън страната.

Таблица. Оранжерийно производство на основни зеленчуци от реколти `2015 и `2016, тона

Видове зеленчуци	**Реколта `2015**	**Реколта `2016**	**Изменение 2016/2015**
Домати	50 105	49 037	-2,1%
Пипер	2 780	3 887	39,8%
Краставици	41 584	56 987	37,0%
Корнишони	258	309	19,8%
Салати и марули	1 658	1 938	16,9%
Общо	**97 214**	**113 112**	**16,4%**

Източник: *МЗХГ, отдел "Агростатистика" – Анкета „Производство на зеленчуци – реколта '2016 и 2015"*

Общото производство на оранжерийни зеленчуци през 2016 г. е в размер на 113,1 хил. тона - с 16,4% повече спрямо 2015 г., в резултат от увеличената продукция от пипер, краставици, корнишони, салати и марули.

Оранжерийното производството на пипер нараства с 39,8% на годишна база, на краставици - с 37%, на корнишони – с 19,8%, на салати и марули – с 16,9%. Сред основните оранжерийни зеленчуци, само при доматите се регистрира лек спад от 2,1%.

Оранжерийните площи, заети със зеленчуковите култури през 2016 г. са с 3,5% повече спрямо предходната година. Продължава тенденцията за модернизиране на съществуващите оранжерии, прилагане на нови по-съвременни технологии за качествено производство на ранни зеленчуци.

Наблюдава се разнообразяване на видовете зеленчуковите култури, отглеждани в оранжерии. Освен основните оранжерийни култури се произвеждат още картофи, зеле, патладжани, лук кромид-зелен, тиквички, спанак, ягоди и други.

Производствени резултати в животновъдството

Оформилата се трайна тенденцията на намаление на броя на стопанствата, отглеждащи селскостопански животни се запазва и през 2016 г. (с изключение на тези с биволи), главно

за сметка на отпадане на част от дребните стопанства. От друга страна, продължава да се увеличава средният размер на стопанствата, което е предпоставка за постигане на по-висока ефективност на производството и икономическа стабилност.

В сравнение с 2015 г., броят на животновъдните стопанства, в които се отглеждат говеда намалява с 9%, а тези с биволи остават без съществена промяна. При стопанствата, отглеждащи овце и кози спадът е съответно с 14,3% и 23,9%, а при тези със свине - с 24,1%.

Същевременно, през 2016 г. се наблюдава увеличение на броя на отглежданите животни, с изключение на козите. Най-голям ръст се отчита при биволите – с 13,2%. Общият брой на говедата и овцете се увеличава съответно с 1,4% и 2,1%, а този на свинете - с 2,7%. По-съществен спад на годишна база е отчетен само при общия брой кози – с 14,2%.

През 2016 г., в резултат на прилагане на схемите за обвързано с производството подпомагане в животновъдството (в т.ч. схеми за месодайни крави и животни под селекционен контрол) се запазва тенденцията на увеличение на едрите и дребни преживни животни с месодайно направление. Броят на месодайните крави нараства с 12,4%, а на овцете-майки за месо - с 11,0%.

При всички видове животни през 2016 г. е отчетено окрупняване на стопанствата. Най-съществен ръст е регистриран в средния брой на свинете, отглеждани в стопанство – с 35,4%, достигайки 56 броя (при 41,4 броя през 2015 г.). Значително увеличение спрямо предходната година се наблюдава и в овцевъдните и козевъдни стопанства, като средният брой на животни в тях е съответно с 19,2% и 12,7% повече.

При средния брой на животните в стопанствата, отглеждащи говеда и биволи общо нарастването е съответно с 11,4% и 13,9%.

През 2016 г. се наблюдава намаление на броя на млечните крави и козите-майки, съответно с 1,8% и с 9,3% на годишна база. Броят на млечните овце-майки остава стабилен (+0,2%), а този на биволиците се увеличава - с 11,7%.

Сравнявайки с 2015 г., производството на млечна суровина намалява незначително (с 0,3%), до 1 114 846 хил. литра. Това се дължи на леко свиване на производството на краве мляко – с 0,9%, което е от основно значение за сектора и представлява 88,7% от общия добив на мляко за годината. За разлика от предходната година, добивът на овче мляко нараства със

7,2%, а производството на козе и биволско мляко остава сравнително стабилно – съответно с 0,4% и с 0,1% повече спрямо 2015 г. Делът на овчето мляко от общо произведеното мляко през годината е 6,9%, следват козето с 3,6% и биволското мляко с 0,8%.

През 2016 г. водещ при производството на мляко остава Южен централен район, с дял от 24,9%, следван от Югоизточен район с 20,4% и Североизточен район с 17,0%.

През 2016 г. общото производство на месо в страната се увеличава с 3,4% в сравнение с предходната година, достигайки 212 356 тона кланично тегло. Производството на червено месо нараства с 3,1% на годишна база, до 102 716 тона, поради увеличения добив на месо в кланиците (с 11%), докато този в стопанствата намалява (с 15%). Производството на бяло месо достига 109 640 тона – с 3,8% повече в сравнение с предходната година.

Добитият през 2016 г. пчелен мед е 10 218 тона, с 10,3% по-малко спрямо предходната година, в резултат на неблагоприятните климатични условия през годината.

Производството на яйца през 2016 г. е в размер на 1 331 273 хиляди броя - с 3,5% повече на годишна база.

Говедовъдство и биволовъдство

През 2016 г. продължава процесът на специализация на производството в говедовъдството, който е главно за сметка на преминаване на крави от млечно към месодайно направление.

Към 01.11.2016 г. общият брой говеда в страната се увеличава с 1,4% спрямо предходната година, до 557 866. Продължава намалението на млечните крави и в сравнение с 2015 г. те са с 1,7% по-малко, достигайки 271 329 броя. Същевременно, броят на месодайните крави нараства с 12,4%, възлизайки на 85 870, като увеличава дела си до 24% от общия брой крави в страната.

Поради лекия спад в броя на млечните крави, производството на краве мляко през 2016 г. намалява с 0,9% на годишна база, до 988 900 хил. литра.

Таблица. Производство на мляко за периода 01.11.2015 - 31.10.2016 г. по райони на планиране, хил. литри

Райони	**Общо мляко**	**Краве мляко**	**Биволско мляко**	**Овче мляко**	**Козе мляко**

Северозападен	165 850	137 796	2 403	14 057	11 594
Северен централен	157 943	145 963	1 105	5 131	5 744
Североизточен	189 644	173 329	796	8 820	6 699
Югоизточен	228 365	206 782	2 092	13 762	5 729
Югозападен	95 178	73 905	848	14 782	5 643
Южен централен	277 866	251 125	1 940	20 434	4 367
Общо за страната	**1 114 846**	**988 900**	**9 184**	**76 986**	**39 776**
Изменение 2016/2015	**-0,3%**	**-0,9%**	**0,1%**	**7,2%**	**0,4%**

Източник: *МЗХГ, отдел „Агростатистика"*

Сравнявайки с 2015 г., производството на млечна суровина намалява незначително (с 0,3%), до 1 114 846 хил. литра. Това се дължи на леко свиване на производството на краве мляко – с 0,9%, което е от основно значение за сектора и представлява 88,7% от общия добив на мляко за годината. За разлика от предходната година, добивът на овче мляко нараства със 7,2%, а производството на козе и биволско мляко остава сравнително стабилно – съответно с 0,4% и с 0,1% повече спрямо 2015 г. Делът на овчето мляко от общо произведеното мляко през годината е 6,9%, следват козето с 3,6% и биволското мляко с 0,8%.

Най-голям дял в общия добив на краве мляко и през 2016 г. заема Южен централен район – 25,4%, следван от Югоизточен - 20,9% и Североизточен райони - 17,5%. Най-малък е делът на произведеното мляко в Югозападен район - 7,5%.

През 2016 г. броят на стопанствата с млечни крави намалява с 13,1% спрямо предходната година, а броят на отглежданите в тях животни – с 1,7%. Към края на годината средният размер на стопанствата с млечни крави нараства до 9,5 броя животни (при 8,4 броя в края на 2015 г.), като около 73% от млечните крави се отглеждат в стопанства с 20 и повече животни.

В сравнение с 2015 г., най-голямо намаление е регистрирано при стопанствата, отглеждащи между 3 и 9 млечни крави – с 16,1%, следвани от стопанствата в групата с между 10 и 19 животни – с 14,8% и тези с до 2 животни – с 14,1%. Отглежданите млечни крави в тези

стопанства намаляват с по около 13%.

Продължава тенденцията на увеличение на стопанствата с над 50 животни и на млечните крави в тях. През 2016 г. броят на стопанствата с между 50 и 99 животни нараства с 4,4% на годишна база, а на кравите в тях – с 4,7%. Съществен ръст се наблюдава при фермите със 100 и повече животни - със 17,1%, като в тях се отглеждат с 14% повече млечни крави.

Общият брой на кравите през 2016 г. се увеличава с 1,3% спрямо предходната година, до 357,2 хиляди. Над една трета от тях (33,7%) се отглеждат в Южен централен район.

Преобладаващият дял от месодайните крави в страната (около 89%) се отглеждат в Южна България, като само в Южен централен район са съсредоточени 45,2% от тях.

Овцевъдство и козевъдство

Овцевъдството е сектор с дългогодишни традиции на развитие в страната, благоприятстван от подходящите природо-климатични условия. То е широко застъпено както в равнинните, така и в планинските и полупланинските райони, като осигурява поминък на голяма част от населението в селските райони.

Към 01.11.2016 г. общият брой на овцете нараства с 2,1% спрямо същия период на предходната година, до 1 360,1 хиляди. Общият брой на овцете-майки е с 1,1% повече, като при месодайните овце-майки увеличението е с 11%, до 102,7 хил. броя. Броят на млечните овце-майки отбелязва минимален ръст от 0,2% и възлиза на 1 026 хил. броя. Броят другите овце (вкл. и агнета) се увеличава с 16,3%, докато кочовете са с 2,1% по-малко спрямо година по-рано.

Продължава окрупняването на овцевъдните стопанства в страната. Към края на 2016 г. общият брой на стопанствата, отглеждащи овце и овце-майки намалява с по около 14% спрямо предходната година. Същевременно, средният размер на стопанствата с овце нараства с 19,2%, до 42,1 броя животни в едно стопанство, а този с овце-майки – със 17,4%, до 35,2 броя в стопанство.

Овцевъдството е концентрирано предимно в южните райони на страната. Най-голям брой овце-майки се отглеждат в Южен централен район (23,1% от общия брой), като техният брой остава сравнително стабилен – с 0,5% по-малко спрямо предходната година. Следват Югоизточен и Югозападен с дял по 20,9%, като в Югоизточния район поголовието се

запазва на нивото от предходната година, докато в Югозападния се отчита нарастване със 17%.

Към 01.11.2016 г. общият брой кози в страната намалява с 14,2% на годишна база, до 237,5 хиляди, а броят на козите-майки - с 9,3% до 199,4 хиляди.

Към края на 2016 г. стопанствата, отглеждащи кози намаляват с 23,9% спрямо предходната година, до 18,8 хил. броя, а тези с кози-майки – с 23,6%, до 18,5 хил. броя. В сравнение с 2015 г., средният размер на стадата с кози общо се увеличава от 11,2 до 12,6 броя, а този на стопанствата с кози-майки – от 9,1 до 10,8 броя.

През 2016 г. само стопанствата, отглеждащи 100 и повече заплодени кози се увеличават – с 1,9%, като броят на животните в тях нараства със 7,1% спрямо 2015 г. Отчита се намаление при стопанствата с между 50 и 99 броя – с 8,2%, както и на броя на отглежданите в тях кози - с 1,5%. Броят на дребните стопанства, с между 1-9 броя и 10-19 броя животни намаляват съответно с 26,1% и 15,7% спрямо предходната година.

Общият добив на месо от ДРД през 2016 г. е с 0,9% над нивото от предходната година и е в размер на 11 784 тона кланично тегло, заемайки дял от 11,5% от общия добив на червено месо в страната. Произведеното месо от овце е 9 834 тона – с 0,7% по-малко от 2015 г., докато общият добив на месо от кози нараства с 10,1%, до 1 950 тона.

4. Някои характеристики на земеделието на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“

Територията на МИГ Стамболово – Кърджали 54 е съчетание на котловинен, речно-долинен, полупланински и планински релеф. Налице са сравнително плодородни почви, подходящи за земеделски дейности. Територията се отличава с висока степен на природна съхраненост, запазени екосистеми и уникален ландшафт. Отсъствието на крупни индустриални дейности е способствало за съхранение на природните дадености.

В климатично отношение Родопският планински масив изцяло попада в Континентално-средиземноморската климатична област на България, по-точно в нейната Южнобългарска климатична подобласт. Климатът в Източните Родопи е по-мек от планинския климат на Западни Родопи, защото надморската височина е по-малка и речните долини предлагат

лесен път на по-топлия въздух от юг. Средната януарска температура е над 0°C и висока средногодишна t –около 12°-13°C. Източнородопският нископланински климатичен район е разположен над Източнородопските речни долини и заема нископланинските места от Източните Родопи с надморска височина между 400 и 1000 m.

Състояние на земеделието в „МИГ Стамболово – Кърджали 54“:

На територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ селското стопанство е припознато като стратегически отрасъл, който има ключово значение за запазване поминъка и традициите на местното население.

В последните години то бележи известен подем, като е регистриран ръст на производството, едновременно в отрасъл растениевъдство и животновъдство. Нагласите сред местното население (източник: СВОМР) са, че развитието на земеделието може да допринесе за намаляване високата безработица, като осигури текущи доходи на част от населението на територията. Държавните субсидии, от друга страна, се приемат като реален мотив и средство за намаляване процентът на необработваеми земи.

„МИГ Стамболово – Кърджали 54“ разполага с много (2725 бр.), но малки на брой земеделските стопанства, като голяма част от тях са полу-пазарни или дори натурални. Този мащаб е предопределен от характера на територията, чийто земеделските парцели са малки и силно разпокъсани.

По-големите земеделски стопанства се намират на територията на община Стамболово, където се отглеждат лозя и зърнени култури. Въпреки това, по последни данни, от всички регистрирани в общината земеделски стопанства реално работещи са едва 258.

Условията за сравнително конкурентоспособно земеделие на територията на МИГ-а се дължат основно на възможността за по-интензивна диверсификация на стопанствата към т.нар. чувствителни сектори и прилагане на биологични практики. Подходящи са отглеждането на зеленчуци *(напр. пипер)*, етерично маслени и лекарствени растения. Целенасочената подкрепа за млечните животновъди и стопанства, които отглеждат животни пасищно е възможност за увеличаване размера *(стандартния производствен обем)* на стопанствата и съответно доходите на заетите лица в тях. Тази насока на подкрепата е

мотивирана и от желанието за осигуряване суровина за малки преработвателни предприятия на територията на МИГ.

Животновъдството на територията: На територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ се отглеждат основно **птици, овце** и **говеда.** Графиката отдясно представя броя на отглежданите животни спрямо тяхната порода. Разпределение на животни по общини е представено *(виж графики по-долу),* съгласно предоставени данни за 2018 год.

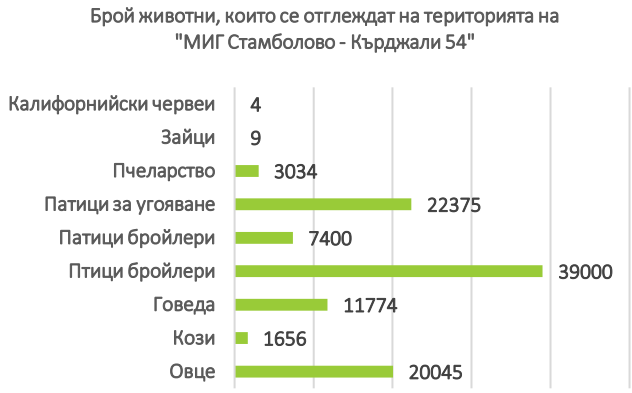

На територията на община Кърджали се отглеждат значително повече овце, кози и говеда.

Съгласно предоставените данни можем да заключим, че за разлика от община Кърджали община Стамболово, от своя страна, разполага със земеделски стопани, които отглеждат птици. Липсват актуални данни относно развитието на зайцевъдство и пчеларство в община Стамболово.

Като цяло, животновъдството на територията на МИГ-а е съсредоточено в частния сектор, като животните предимно се използват за задоволяване лични нужди, а друга все още ограничена част от тях се отглеждат за пазара. Според данни от 2016 г. е налице уедряване

на фермите и постепенно излизане от установения преди години семеен модел на отглеждане на добитък в рамките между 1 и 10 животни.

Растениевъдство на територията:

На графиката отдясно са представени зърнени и технически култури, които се отглеждат на територията на МИГ-а. Не е ясно каква част от зърнените и технически посеви на земеделските производители са за фуражни цели. С тази цел, в община Стамболово се отглеждат 350 дка сурго и 270 дка фуражен грах. Липсват актуални данни за наличие на рапица, слънчоглед, сурго, фуражен грах в община Кърджали и затова приемаме, че такива не се отглеждат на територията.

Лозя се отглеждат в община Стамболово **– общо 7655 дка.** Районът е прочут с лозовите си насаждения, концентрирани основно в землищата на селата Стамболово, Царева поляна, Поповец, Тънково и Малък извор. Тук се произвежда известното „Мерло от Стамболово". Основните винени сортове, отглеждани в община Стамболово, са традиционните за региона класически сортове – Каберне Совиньон и Мерло, както и Шардоне, Совиньон Блан и Мускат. Отглеждат се и специфични български сортове като Мавруд, Памид и Димят. В изпълнение на специалната програма на винарната за развитие на лозарството са засадени нови масиви. Предприемат се действия за подмладяване и увеличаване на насажденията от специфичната за региона Тамянка.

Общо 260 дка (110 дка – Стамболово; 150 дка – Кърджали) тютюн се отглеждат. 350 дка са покритите с памук площи, които са разположени изцяло на територията на община Стамболово.

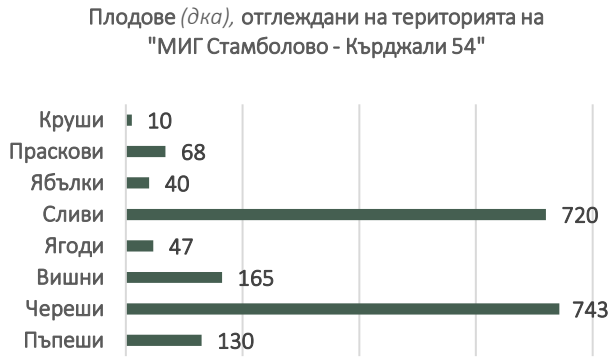

Най-застъпени сред плодовите култури на територията на МИГ-а са черешите и сливите, следвани от вишни и пъпеши. Сравнително малко насаждения за заети с отглеждане на ябълки и круши.

Според предоставените статистически данни на територията се отглеждат основно патладжан, пипер и домати. Съвсем очаквано за климата и условията, пиперът и доматите са значително по-застъпени.

Представените графики показват подробно разпределение на отглежданите култури на територията на двете общини.

В община Кърджали ключово значение имат тютюневите насаждения и зеленчуковите култури. Зеленчукопроизводството е развито в източната част на общината, където релефа е по-благоприятен и съществуват поливни

съоръжения.

Въпреки намаляването на тютюнопроизводството през последните години, то все още е основен поминък за част от населението на общината.

Регистрираните земеделски производители, които отглеждат пъпеши, вишни и ягоди са на територията на община Стамболово.

От друга страна, ябълки, праскови и круши се отглеждат от земеделски стопани, единствено, на територията на община Кърджали.

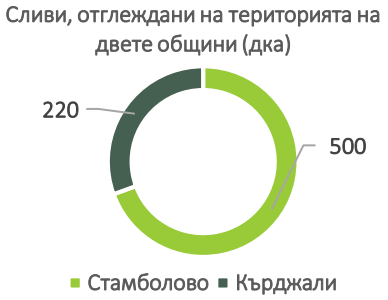

Горски фонд на територията:

Съгласно данни от 2016 г. общата площ на горския фонд в община Стамболово е 152 000 дка, като средната възраст на горите е между 40 – 45 години. Горският фонд на територията на общината е около 120 000 дка или 44 % от територията на община Стамболово, от които над 70% са покрити с гори. Основните дървесни видове са цер, благун, зимен дъб, космат дъб, габър, черен бор, бял бор и др.

В резултат на провежданите залесителни мероприятия през 70-те години на миналия век основни култури са черният и белият бор, малка част – акация и хибридна топола. Над 70% от територииите са залесени, а средната възраст на горите е 46 години за ТП ДГС Хасково. По видове гори залесената площ на стопанството е разпределена както следва: Иглолистни – 10%, Широколистни високостъблени – 6%, Издънкови за превръщане – 73%, Нискостъблени – 11%.

Според данни от 2016 год. земеделските земи в община Кърджали възлизат на 225 434 дка или 39,2% от територията. Поземленият фонд за периода 2012 – 2015 г. е представен на графиката отдясно.

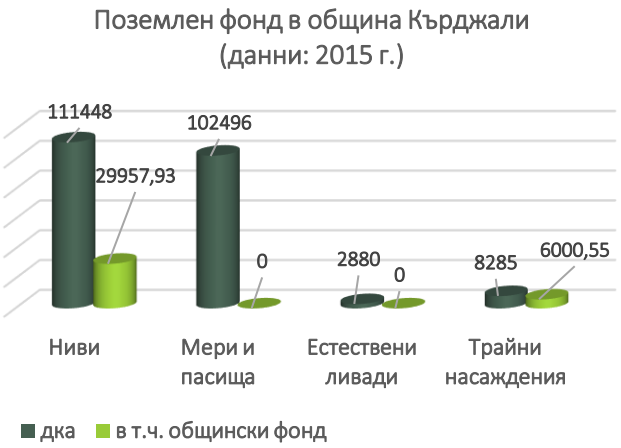

Част от мерите и пасищата се обработват и са придобили статут на ниви, а земедлските територии, които са ниви са придобили статут на горски територии

Горският фонд възлиза на 276 842 дка или 48,2% от територията на общината. Разпределен е на гори и полезащитни пояси, разположени на 207 748 дка; голини, сечища и пожарища – 6016 дка, горски пътища и просеки – 1545 дка.

Наличието на два големи водема – яз. Кърджали и яз. Студен кладенец осигурява добри условия за развитие на садковото производство. Разрушени са изградените в миналото напоителни системи, като напоителна система – „Прилепци“ (5 459 дка поливна площ) не се използва поради необходимост от сериозен ремонт. Годна за експлоатация е само напоителна система „Звиница“ (3 870 дка поливна площ).

5. Възможности и предизвикателства пред обединяването на земеделските производители

В България има значителна раздробеност на поземлената собственост и земята, като средният размер на един земеделски имот е около 0,5 ха. Пазарът за наемане на земя е относително добре развит и има законодателно уредени механизми за доброволни споразумения между стопаните, което води до комасация на ползването на земята. Раздробеността на земята затруднява главно дългосрочните инвестиции в подобрения на земята, трайни насаждения и инфраструктурата.

По данни от преброяването през 2010 г., броят на земеделските стопанства е 370,5 хил., като в сравнение с 2007 г. те са намалели с 25%, главно поради голям спад на стопанствата с ИЗП до 5 ха. Средният икономически размер на стопанствата в България е 6 847 евро СПО, което е 3,7 пъти по-ниско от средното за ЕС.

Земеделската структура е биполярна. Делът на стопанствата с по-малко от 5 ха ИЗП е много висок (91%) от всички, но те имат много малък дял в ИЗП (5,2%) и стандартния производствен обем (8,7%). През последните години има благоприятна тенденция за нарастване на средния земеделски и икономически размер на стопанствата, но се наблюдава и нарастваща концентрация на земята в най-големите стопанства с над 100 ха, които през 2010 г. стопанисват 82,4% от земята. Броят на стопанства с размер от 5 до 50 ха расте бързо, но се запазва относително ниският дял на тези стопанства в ИЗП (7,9%).

Малките земеделски стопанства, които за нуждата на политиката са определени като стопанства с икономически размер от 2 000 до 7 999 евро СПО са 85 770, което е 23% от всички стопанства в България и те създават 24% от заетостта в земеделието.

В структурата на ИЗП преобладават зърнените и техническите (предимно маслодайни)

култури, като техният дял непрекъснато нараства, достигайки 58% през 2012 г., поради стимулите по ОСП и растежа на международните пазари.

Преобладаваща част от стопанствата в България се характеризират с ниско земеделско разнообразие, като структурата им е сведена до отглеждането на 1-2 култури. Много малък дял от стопанствата развиват неземеделски дейности. При преброяването през 2010 г. само 1,1 % от стопанствата получават приходи от неземеделски дейност, при 5,5% за ЕС-27.

Решението на част от проблемите с малките стопанства е насърчаването на сдружаването между тях. Опитът от изминалия програмен период (2007 – 2013) е скромен и по скоро негативен. „България е сред държавите от бившия Източен блок, които имат най-неуспешен модел на реформа в земеделието. Навсякъде другаде хората се опитват да се сдружават, за да могат да инвестират общи пари и да намират по-важни и по-големи клиенти“. (Коментар на Климент Петров, експерт и консултант по Стандарта за добри земеделски практики GlobalGAP, в предаването Investbook по Bloomberg TV Bulgaria). Сдружаването като модел за сега не работи. В търсене на решение в МЗХ е създадена специална дирекция „Пазарни мерки и организации на производители“. „ Това е стъпка напред, но фермерите сами трябва да открият предимствата на обединяването“ твърди, Слави Кралев, директор на дирекция „Пазарни мерки и организации на производителите” в МЗХ[2]. Пак според него, проблемите пред обединяването на стопаните са предимно при банковото кредитиране.

Малките земеделски стопанства имат ниска производителност и високи разходи поради неефективен размер, неподходяща специализация и/или недостиг или остарял физически капитал и технологии, а също и знания и умения. Те имат също неразвити пазари и слаби пазарни позиции. Това води до на значително намаляване на броя на малките стопанства, заетостта и използваната от тях земеделска площ. Преструктурирането и развитието на малките стопанства е забавено, поради техните ограничени ресурси. Те имат потенциал за развитие, ако се адресират проблемите, които ограничават тяхното развитие и се възползват от благоприятните възможности,(идентифицирани в SWOT анализа на ПРСР) за развитието

[2]http://fermera.bg/%D0%B1%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81/item/9419-%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%81%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D1%89%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8F%D1%82-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B5.html

на пазарите за качествени и местни храни, туристически услуги и отдих. Развитието на устойчиви и жизнеспособни малки земеделски стопанства е важен фактор за намаляване на риска за обезлюдяване на селските райони, доколкото създават доходи и заетост за местните жители. Те имат важен принос за опазване на природната среда и ландшафта и предотвратяване на изоставянето на земята в необлагодетелствани райони. ПРСР, 2014-2020 адресира потребността за повишаване на жизнеспособността и устойчиво развитие на малките земеделски стопанства чрез тематична подпрограма с цел подобряване на насочването и допълването на интервенциите и гарантиране на адекватен достъп на малките стопанства до ресурси за развитие, стимулиране на търсенето на подкрепа чрез осигуряване на по-висок интензитет на подпомагане и намаляване на административната тежест и развитие на специализирани услуги за малки стопанства.

Вертикалното сътрудничество между земеделски стопани, преработватели и търговци в България е слабо, поради липса на традиции, раздробеност на производството, липса на подходящи форми и стимули за изграждане на дългосрочни партньорства. Този проблем е пречка за дългосрочното планиране, увеличава риска и намалява стимулите за инвестиции. Той е пречка и за въвеждане на иновации по цялата верига на първично производство, преработка и реализация на продукцията. Поради това е необходимо насърчаване на създаването и развитието на дългосрочни партньорства в селскостопанската и хранителната верига, насочени към осигуряване на качество и стабилност на доставките, подобряване на маркетинга, развитие на пазарите и иновации в продуктите, процесите и технологиите. Съществува несъответствие в структурата на производство и предлагане на земеделски продукти от една страна и от друга страна на структурата на търсенето им. В България преобладават малките земеделски стопанства, което води до предлагане на малки количества продукцията в разнородни партиди. В същото време, голяма част от търговците и преработвателните търсят големи количества продукция с еднородни характеристики, които да им бъдат доставяни регулярно. Това налага необходимостта от подобряване на кооперирането между земеделските стопанства, за да се подобрят техните пазарни позиции, да се повиши тяхната производителност чрез оптимално използване на ресурсите, а и за да могат по-добре да се възползват от възникващи пазарни възможности. Адресирането на тази потребност изисква насърчаване на създаването на групи и организации на производители, и други форми на сътрудничество за съвместно предлагане на пазара, съхранение и

преработка на продукцията.

В секторите месо, мляко, плодове и зеленчуци, въпреки благоприятния агроекологичен потенциал и традиции, производството расте бавно или спада поради проблеми в производствените структури, забавена модернизация и ниска хоризонтална и вертикална интеграция и влошено състояние или неразвита на публична инфраструктурата, която ги обслужва. Секторите са изправени пред различни предизвикателства, свързани с климатичните промени, промени на европейската политика (мляко) и увеличена конкуренция на вътрешния и международните пазари. Развитието на тези първични сектори е важно и за конкурентоспособността на вертикално свързаните сектори, а и за запазването на работните места в селските райони.

Съществуват проблеми сериозни свързани с цените по веригата на доставки на хранителни продукти. От една страна изкупните цени на първичните (земеделските) продукти, които получават земеделските стопани, са много ниски. От друга страна се констатира, че цените, които плащат потребителите на храни са високи. Анализите ясно показват, че основната част от добавената стойност по веригата за доставки на храни отива при търговците и преработвателите и много малка част остава за земеделските стопани. Като основна причина за това се сочи разпокъсаността на земеделското производство, в резултат, на което в процеса на договаряне на изкупните цени, земеделските стопани се оказват икономически по-слабата страна. Необходимо е да се подобри сътрудничеството между стопаните, за да се повиши конкурентоспособността едновременно и на земеделието, и на хранително-преработвателната промишленост. Един от основните механизми за регулиране на отношенията по веригата на доставки на храни е учредяването на групи и организации на производители. Очаква се учредяването на групи и организации на производители в земеделския сектор да допринесе за увеличаване на производството и доставките на висококачествени продукти, които отговарят на европейските стандарти и пазарните изисквания. Съвместният маркетинг на селскостопанските продукти ще подпомогне достъпа на малки и средни стопанства до пазара. Обединяването на стопаните в групи или организации ще повиши възможностите им за заемане на по-силни позиции на пазара и по-добри възможности за реализация на произведената продукция, което от своя страна ще доведе до получаване от производителите на първични земеделски продукти на по-голям дял от добавената стойност на крайния продукт. Признатите организации на производители

осигуряват по-добри възможности за планиране и намаляване разходите за производство, прилагане на земеделски практики, опазващи околната среда. При такова сътрудничество се увеличават и възможностите за проучване и въвеждане на устойчиви производствени практики и иновации. Организирането на стопаните в такива сдружения ще улесни тяхното сътрудничество като повиши възможностите им за планиране и намаляване разходите за производство

Посредством сътрудничеството между малките и младите земеделски стопани са възможни действия, свързани с иновацията, разработване на нови методи за съхранение на производството, както и методи за използване на отпадъци и пречистване на водите, целящи опазване на околната среда. Признатите групи и организации на производители имат по-голям потенциал за проучване и въвеждане на устойчиви производствени практики опазващи околната среда и иновации.

6. Нагласите за организиране на земеделските производители на територията на МИГ. Резултати от проучване

Проучването е проведено през месеците октомври и ноември 2018 г., като обхваща 103 респондента, живеещи на територията на МИГ, голяма част от които регистрирани катоземеделски стопани. Прочуването дава основание да се очертаят най-общо нагласите на територията за сдружаване. Формите за организиране на земеделските производители в групи и/или организации на производители за сега са сравнително слабо популярни и не дават ясна представа за възможностите и ползите от обединяване, затова въпросите са насочени към по-общото и познато разбиране за сдружаване. Проучването няма характер на изчерпателност и представителност за територията, но то поставя въпроси, които тестват чувствителността на местните жители по тема, която е важна за развитието на земеделските стопанства, като особено за малките е от съществена важност за пазарното им присъствие и дори оцеляване. Картината на резултатите от проучването е показана в тази част на доклада.

Структура на стопанствата

1. Вие сте земеделски производител и отглеждате?	
зеленчуци	26%
тютюн	7%
животни за месо	29%
животни за мляко	18%
плодове	6%
житни култури	12%
друго	1%

Структурата на земеделските стопанства по отглеждани култури и животни, формирана на базата на отговорите на анкетираните лица е показана на следващата диаграма. Най-голям е делът на стопанствата, които отглеждат животни за месо (29%), следвана от групата стопани които отглеждат зеленчуци (26%). Всяко четвърто отглежда и зеленчуци. В много от случаите, тези зеленчуци са за задоволяване на фамилните нужди и не всички стигат до пазара. Не е много по –различна и картината на стопанствата, които отглеждат животни за месо. В 18% от стопанствата се отглеждат животни за мляко, а в 12% се отглеждат житни култури. Тютюнът, който в близкото минало е бил традиционна за района култура сега се отглежда в едва 7 % от стопанствата.

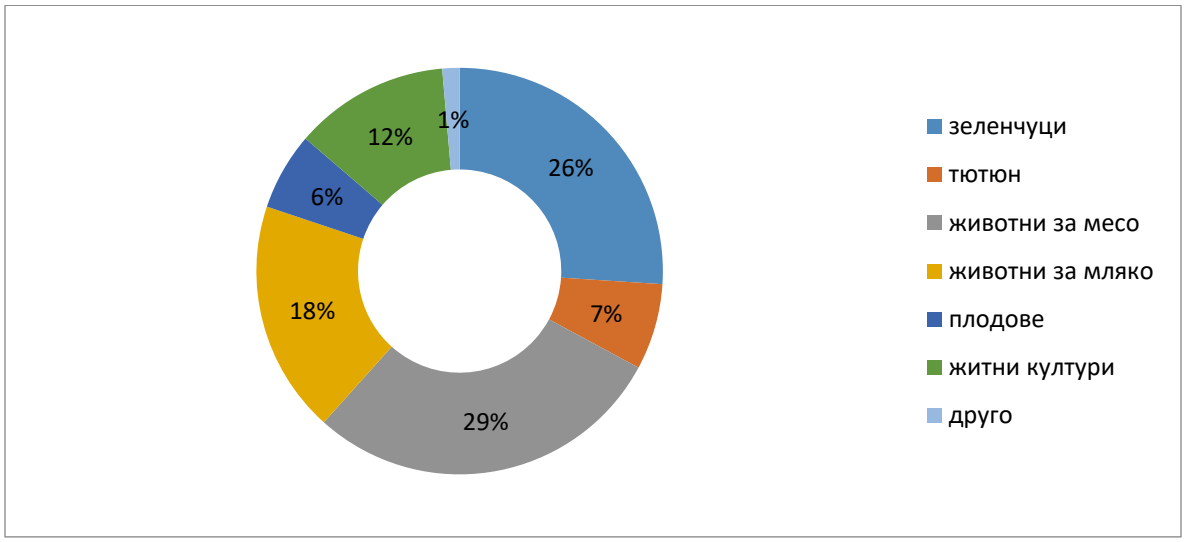

Делът на стопанствата, които отглеждат зърнени култури е нисък (12%), но това са стопанствата, които реколтират най-много площи и са обикновено над 500 дка. От заетите в растениевъдството 20% гледат повече от една култура. В община Стамболово повече

стопанства са заети с отглеждането на, лозя и зърнени култури, докато в община Кърджали повече стопанства отглеждат зеленчуци и животни – за месо или мляко.

Структура на животновъдството

2. Ако отглеждате животни, моля отбележете какви животни отглеждате	
крави	37%
овце	37%
кози	13%
птици	12%
зайци	2%
друго	0%

Стопанствата, които отглеждат животни на територията, отглеждат най-много крави (говеда) и овце - близо три четвърти от всички животновъдни стопанства – по 37% говеда и 37% овце. две трети (64%) от всички животновъдни стопанства. Следват стопанствата, които отглеждат кози (13%) и птици (12%).

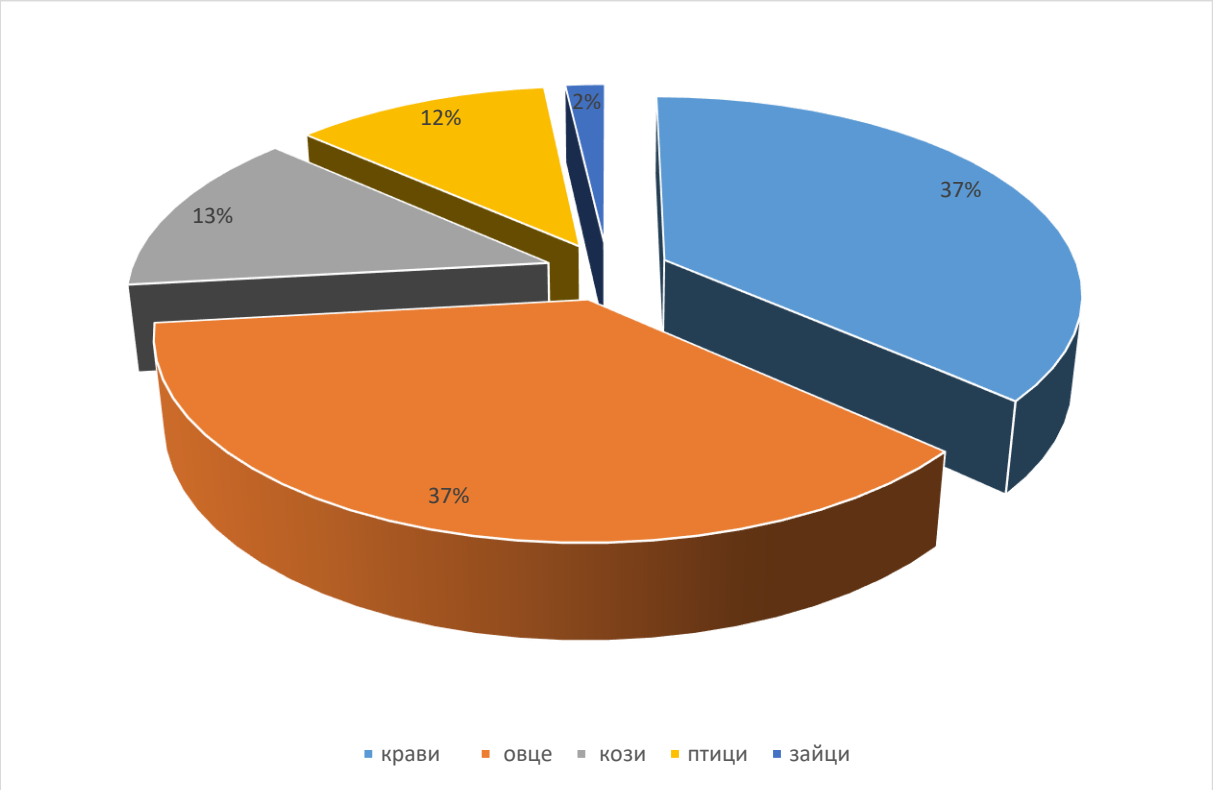

Повече от един вид животни отглеждат около 23% от стопаните, обикновено крави и овце или кози. Повече стопанства от община Стамболово отглеждат птици, за разлика от тези в Кърджали, които отглеждат крави и овце.

Структура на стопанствата заети с отглеждане на зеленчуци

3. Ако отглеждате зеленчуци, моля отбележете какви зеленчуци отглеждате	
пипер	42%
домати	26%
краставици	12%
зеле	12%
оранжерийни зеленчуци	3%
други	5%

Пиперът (42%) и доматите (26%) са най-често отглежданите зеленчуци в стопанствата, които отглеждат зеленчуци на територията на МИГ. Производителите на пипер нарастват през последните години, като се увеличава и размерът на площите в рамките на стопанствата. Отглеждат се също така краставици (12%) и зеле (12%).

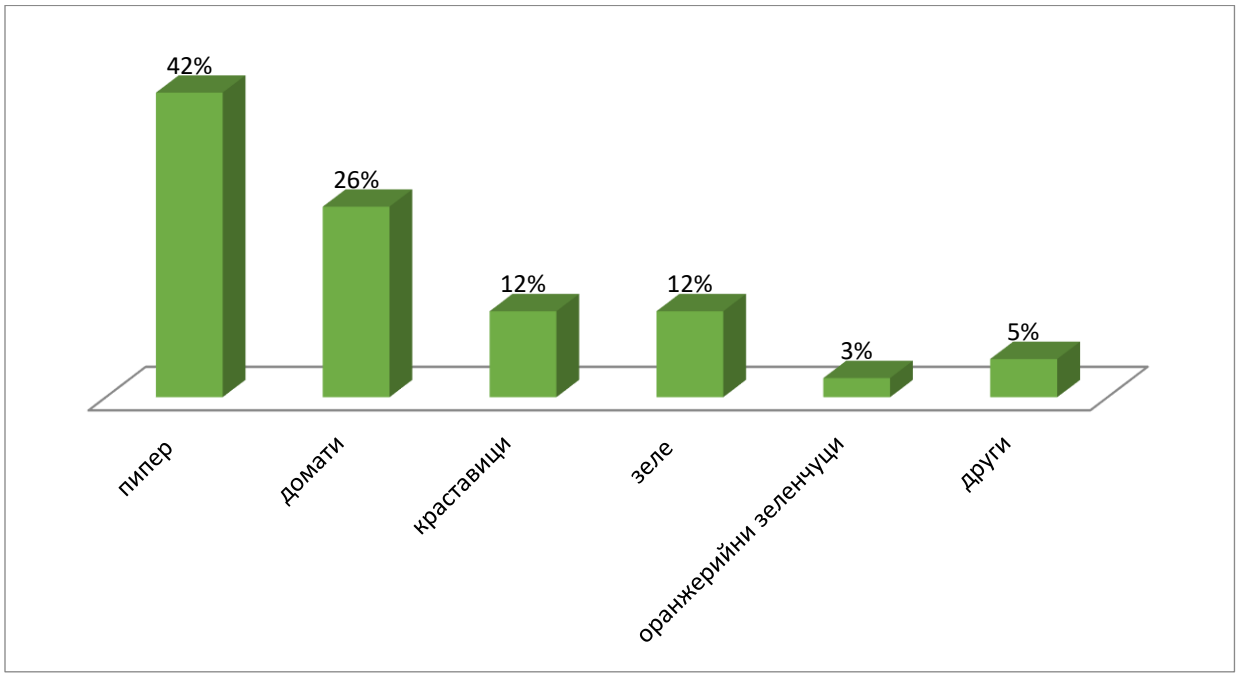

Оранжерийно се отглеждат предимно домати и краставици, но те са сравнително нисък относителен дял. В стопанствата се отглеждат се също така (5%) лук и патладжан. Почти всички зеленчукопроизводители отглеждат по две и повече култури – зеленчука.

Пазарна реализация на земеделската продукция

4. Моля посочете, каква част от произведеното продавате	
само за собствени нужди	6%
До 10%	0%
до 30%	6%
до 50%	7%
между 50 и 80%	22%
продавам всичко	54%
не продавам, няма пазар	6%

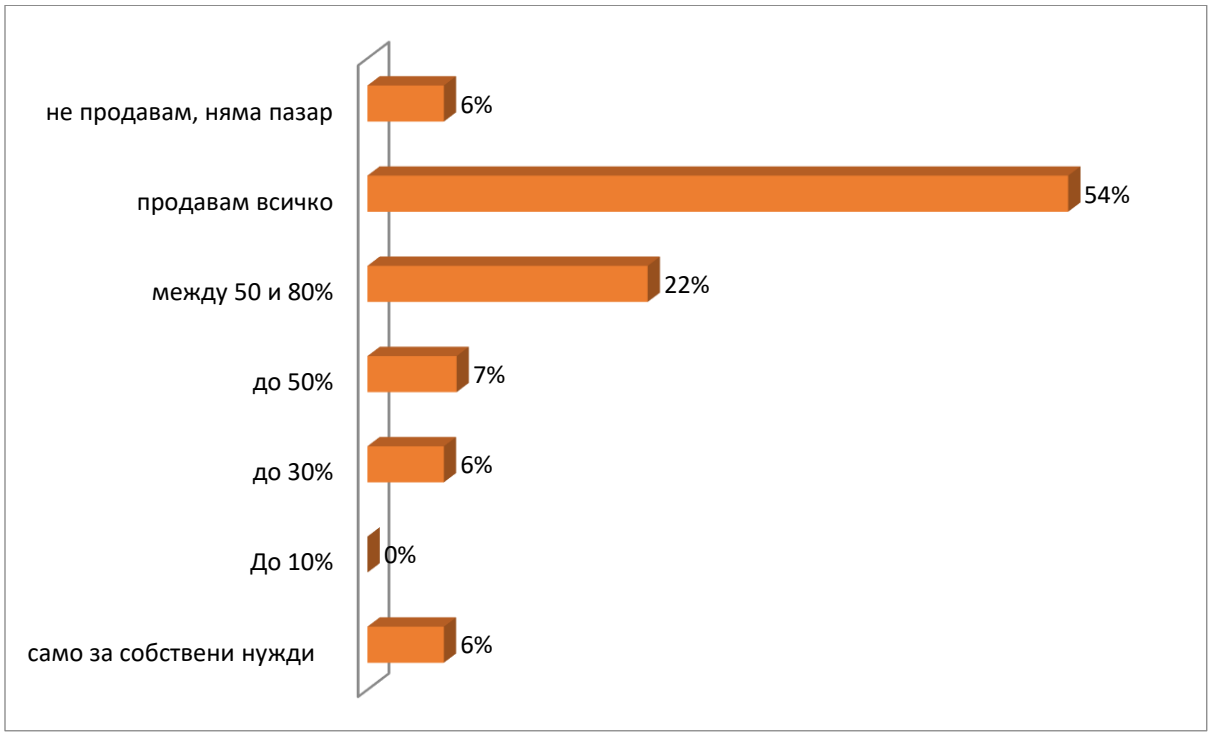

Анализът на набраната от проучването информация в голяма степен илюстрира оценката, че част от стопанствата вече не са преимуществено полу-пазарни и/или натурални. Видно от диаграмата, едва 6% посочват, че произвеждат изключително за собствени нужди. Други 6% заявяват, че не продават, защото няма пазар. Повече от половината от стопанствата (54%)

посочват, че продават всичко което произведат, които заедно с тези които продават над 50% от продукцията си формират близо три четвърти от всички стопанства на територията. Делът на тези които продават по-малко от половината от произведеното е около една пета.

Основни проблеми пред развитието на аграрния сектор на територията

5. Кои са основните проблеми, които срещата във вашата работа?	
нямам техника за обработка	29%
нямам агрономически познания	14%
няма пазар	73%
не мога да си доставям торове и препарати	2%
нямам достатъчно средства за качествен посадъчен материал/ породи животни	16%
нямам условия за съхранение	38%
няма хора които да бъдат наети на работа в стопанството	18%
изкупните цени са ниски	82%
друго	1%

Най-висок дял от бенефициентите (82%) намират като основна пречка за развитието на земеделието ниските изкупни цени. Друга голяма пречка, която се посочва от 73% от запитаните е липсата на пазар. Тези отговори в известна степен са в противоречие с твърденията по-горе, че продават всичко произведено. Сред сериозните проблеми пред местните земеделски производители е липсата на условие за съхранение на продукцията, която заедно с липсата на техника за обработка (29%) очертават втори серизоен проблем за територията – липсата на материално техническа база, която да удовлетвори потребностите на стопанствата. Въпреки проблемите в заетостта, сравнително отчетливо (18%) е индикиран и проблема със работната сила, която да обезпечи разширението на стопанствата. Не е за подценяване и обстоятелството, че една не малка част от запитаните признават за липсата на агротехнически знания и опит за работа в стопанството. В този смисъл преодоляването на тази съществена част от пречките преминава през уедряване на стопанствата и тяхната модернизация.

Анализа на резултатите показва, че пречките са по силно изразени в община Кърджали, където условията за земеделски дейности, определено са по-неблагоприятни, отколкото в община Стамболово. Най-същественият проблем в селата от община Кърджали е свързан с липсата пазар за реализация на продукцията.

Диверсификация на дейности извън земеделието

5. Упражнявате ли и друга работа, освен в земеделието и/или животновъдството	
не, занимавам се само със земеделие	61%
да, земеделието само допълва доходите ми	22%
да, земеделието е само за лични нужди	5%
само със земеделие, защото няма с друго какво	12%

Видно от графиката по-долу, 73 % от респондентите упражняват единствено само земеделска дейност, като 12% го правят поради невъзможност да упражняват друга дейност (липса на алтернатива). Едва 5% упражняват земеделска дейност за лични нужди, т.е. осигуряват прехраната си. Друга част (22%) от запитаните, отговарят, че земеделието само

допълва доходите им или може да се приеме, че доходите на респондентите са в силна зависимост от земеделската дейност която упражняват.

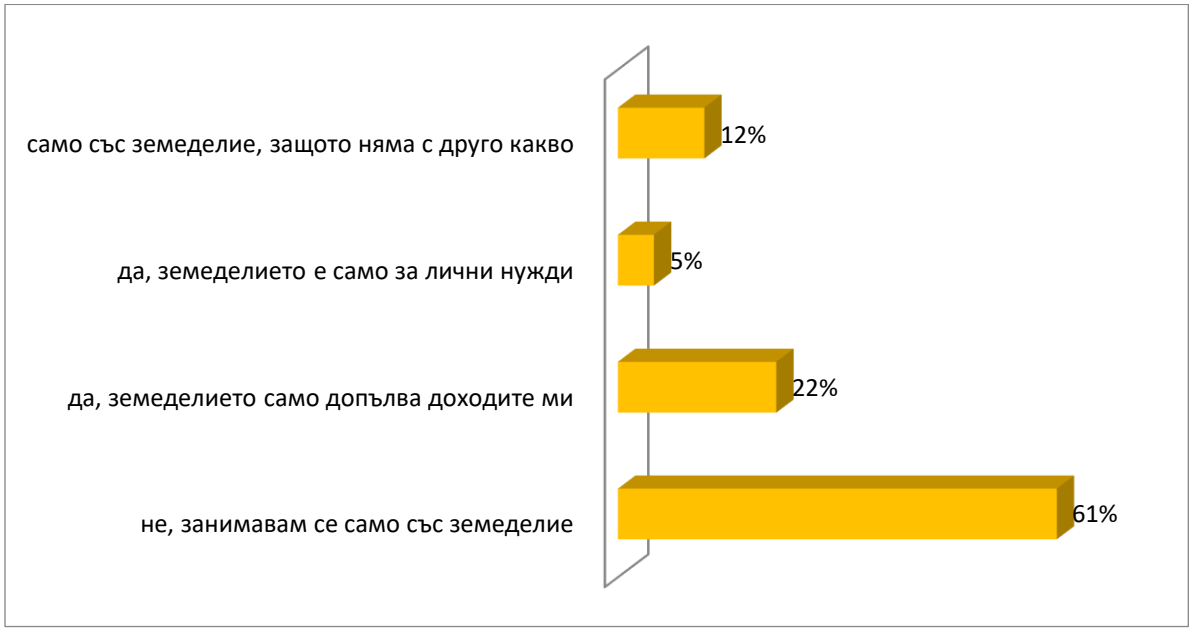

Тези които се занимават само със земеделие са малко повече (по-висок дял-64%) в селата на община Кърджали, отколкото средните стойности за територията на МИГ (61%). Често основната причина за упражняване единствено на земеделска дейност е поради липса на други възможности за заетост, респективно доходи.

Структура на доходите от земеделие

6. Ако имате доходи от земеделие, моля посочете какъв дял от общите ви доходи формират те	
До 30%	13%
между 30 и 50%	11%
между 50 и 75%	28%
над 75%	48%

За близо от половината от запитаните (48%) доходите от земеделие формират над 75% от общите им доходи, като за още 28% този дел е повече от половината (между 50 и 75%). Общият дял на лицата с доходи по-малко от половината е 24%, като с доход до 30% от общия са 13% от респондентите. Отговорите на този въпрос потвърждават сравнително силната зависимост на доходите от земеделие на живеещите на територията на МИГ

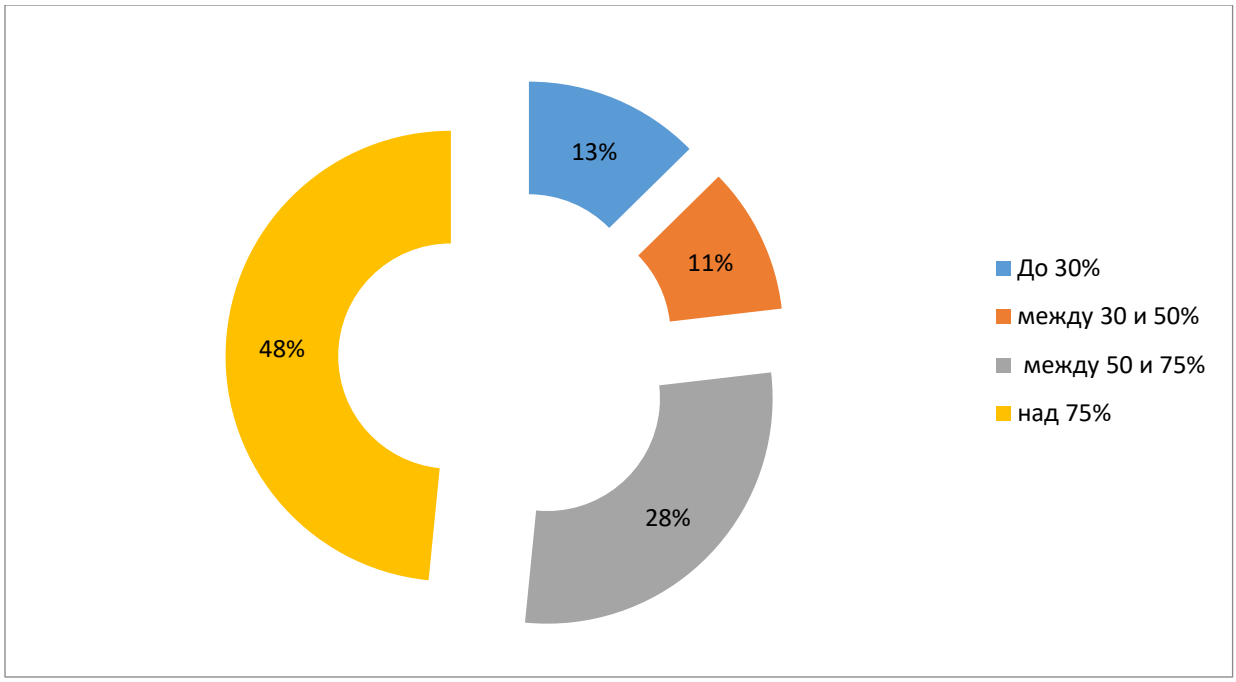

Стопаните получаващи доходи от земеделски дейности над 50% са тези с регистрация в община Кърджали, докато по-голям дял от земеделските стопани от община Стамболово формират до 30% от дохода си от земеделски дейности.

Ползи от обединяването на земеделските производители – виждания на респондентите

7. Мислите ли, че ако бъде създадена кооперация/сдружение или група на производители на продукцията, която произвеждате и вие, би имало полза да се включите в нея?	
да, ще има полза	62%
трудно ми е да преценя	18%
няма да има полза	13%
зависи кои членуват	1%
няма полза от сдружаване	3%
има такава кооперация, но няма полза	2%

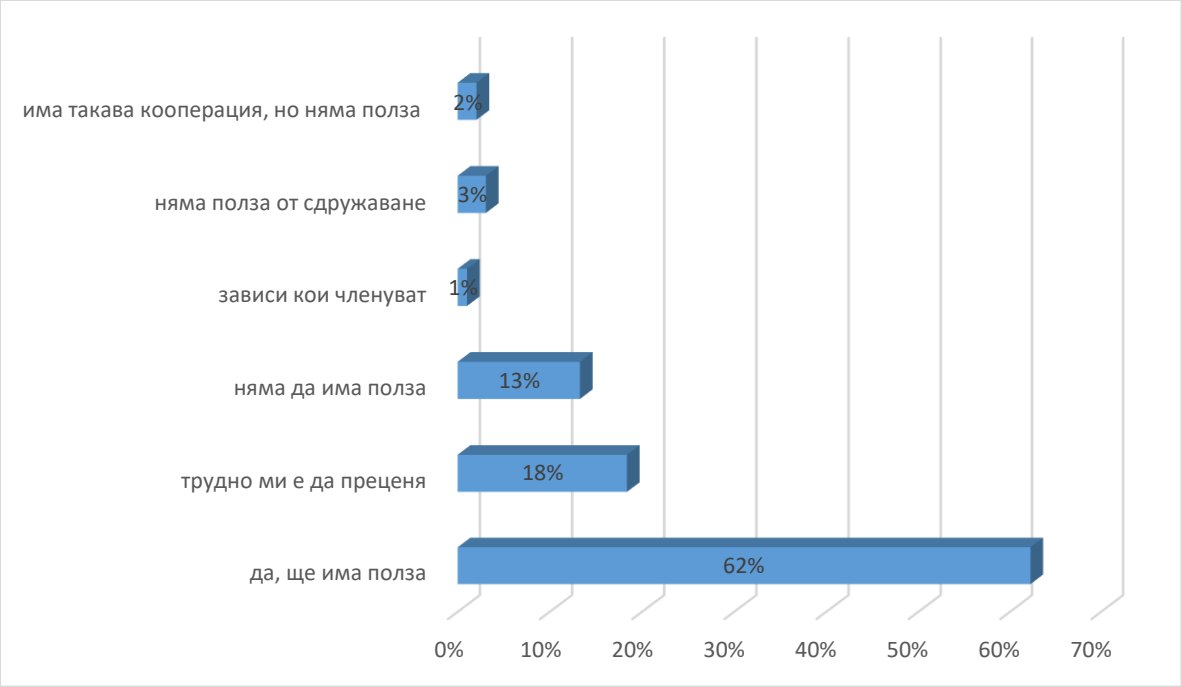

Отговорът на този въпрос показва, че е налице позитивно отношение на запитаните лица към обединяването на земеделските производители. Повече от половината (62%) безусловно се съгласяват, че обединяването ще донесе ползи за земеделските производители, докато други 18% се затрудняват да направят преценка, доколко обединението би донесло ползи. Само 13% са категорични че няма да има полза, като други 3% по принцип отричат ползите от сдружаването. Тази картина ни дава основание да приемем, че съществуват позитивни нагласи по отношение на обединяването на земеделските производители. Чрез фокусирани информационни кампании, делът на колебаещите се може да бъде намален в полза на подкрепящите сдружаването на територията.

Нагласи за включване в обединения, осигуряващи преодоляване на пречките пред земеделските производители.

8. Ако бъде създадена кооперация/сдружение, което да се занимава с доставка на торове, препарати, техника за обработка и която да осигурява реализация на продукцията ви, вие дали ще се включите.	
да, категорично бих се включил	65%
не, категорично не бих се включил	8%
не мога да преценя	18%

няма кой да я направи	8%

Проблемите пред земеделските стопани са свързани с реализация на продукцията на приемливи цени (осигуряващи доход), обработката на земята и помещение за съхранение на произведената продукция. Ако тези пречки могат да бъдат преодолени с обединяване, то почти две трети (65%) от земеделските стопани, са категорични че ще се включат в обединение на производители. Делът на тези, които се колебаят (не могат да преценят е също не е малък (18%). Едва 8% заявяват, че не биха се включили в каквато и да е форма на сдружаване. Малка част (8%) са на мнение, че такова обединение няма да се получи, защото няма кой да го направи. Както при предходния въпрос и при този се регистрира сравнително висока позитивна нагласа за обединяване. Нагласата е както по принцип, така и за решаването на конкретни проблеми, които са важни за дейността на земеделските производители.

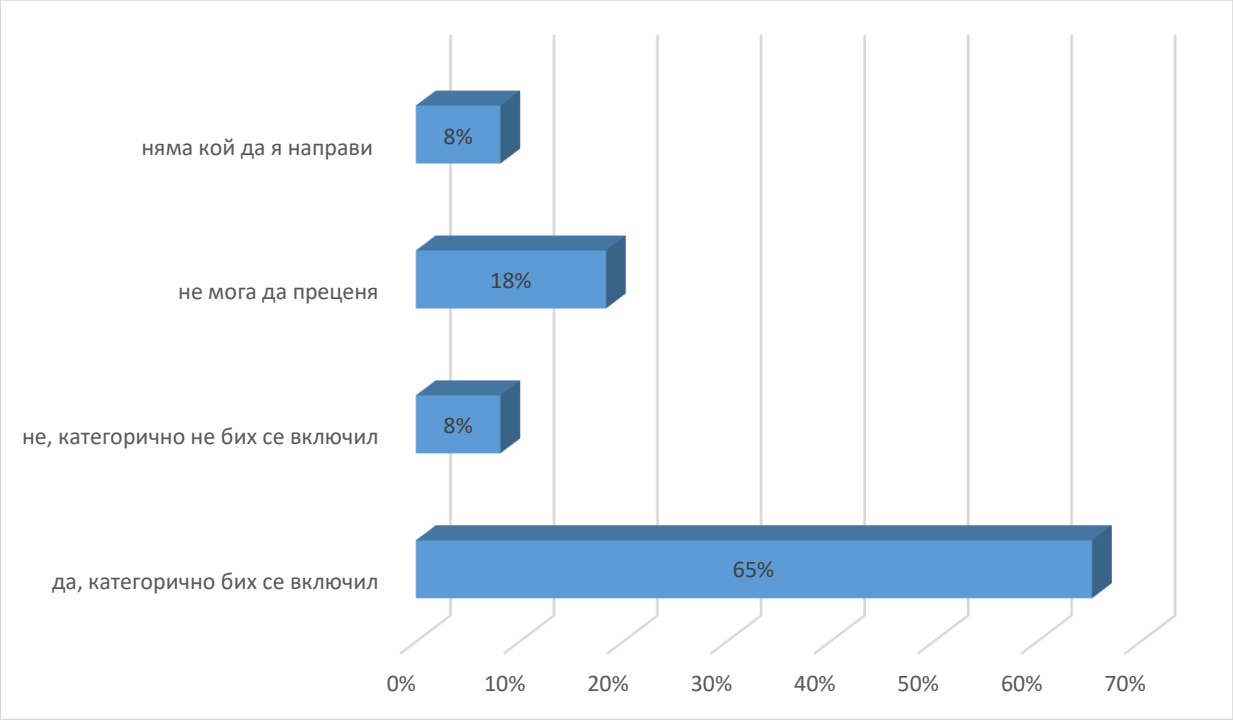

Не се регистрират съществени различия в нагласите на земеделските производители от двете обхванати от МИГ общини.

Ползи от сдружаването - нагласи

9. Мислите ли, че въобще има полза от сдружаване на земеделските производители	
да, има полза	70%
трудно ми е да преценя	15%
няма полза	15%

Запитани за ползите от сдружаването по принцип, получаваме потвърждаване на нагласите за сдружаване. Отново повече от две трети от запитаните (70%) декларират убедеността си, че полза от сдружаването има. Групата на колебаещите се е устойчива, но не формира значителен дял от запитаните (едва 15%). Всеки седми е на мнение, че полза от сдружаване няма.

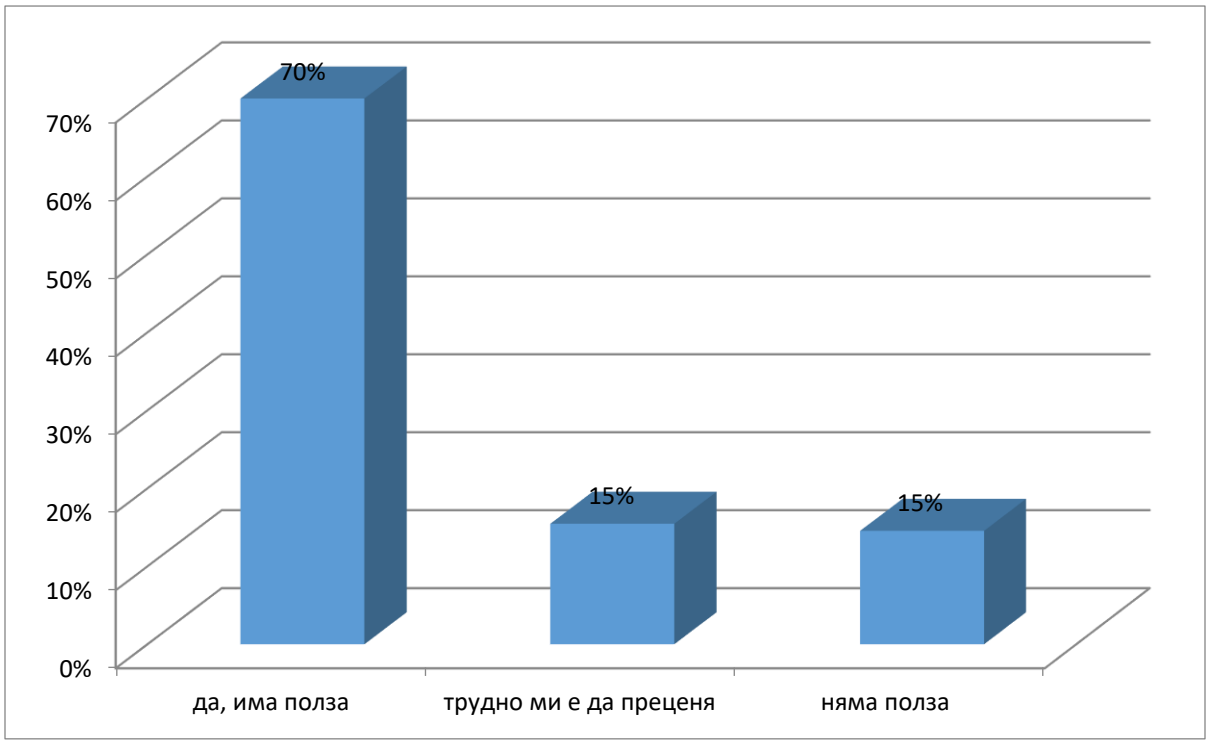

Видове ползи от обединяването

10. Ако мислите, че има полза то според вас за какво би била най-голяма тя	
за доставка на торове и препарати	24%
за осигуряване на техника за обработка	36%
за реализация на продукцията	50%
за общо съхранение на продукцията	29%
за друго	2%

Запитани за ползите от сдружаването, половината от участниците в проучването отговарят, че най-голяма полза биха имали (50%) за реализацията на продукцията. Решаването на проблема с осигуряването на техника за обработка би се осъществило при сдружаване за повече от една трета (36%) от запитаните. Възможностите за общо съхранение на продукцията (29%) и доставката на торове и препарати (24%), се отбелязват също като важни ползи от сдружаването.

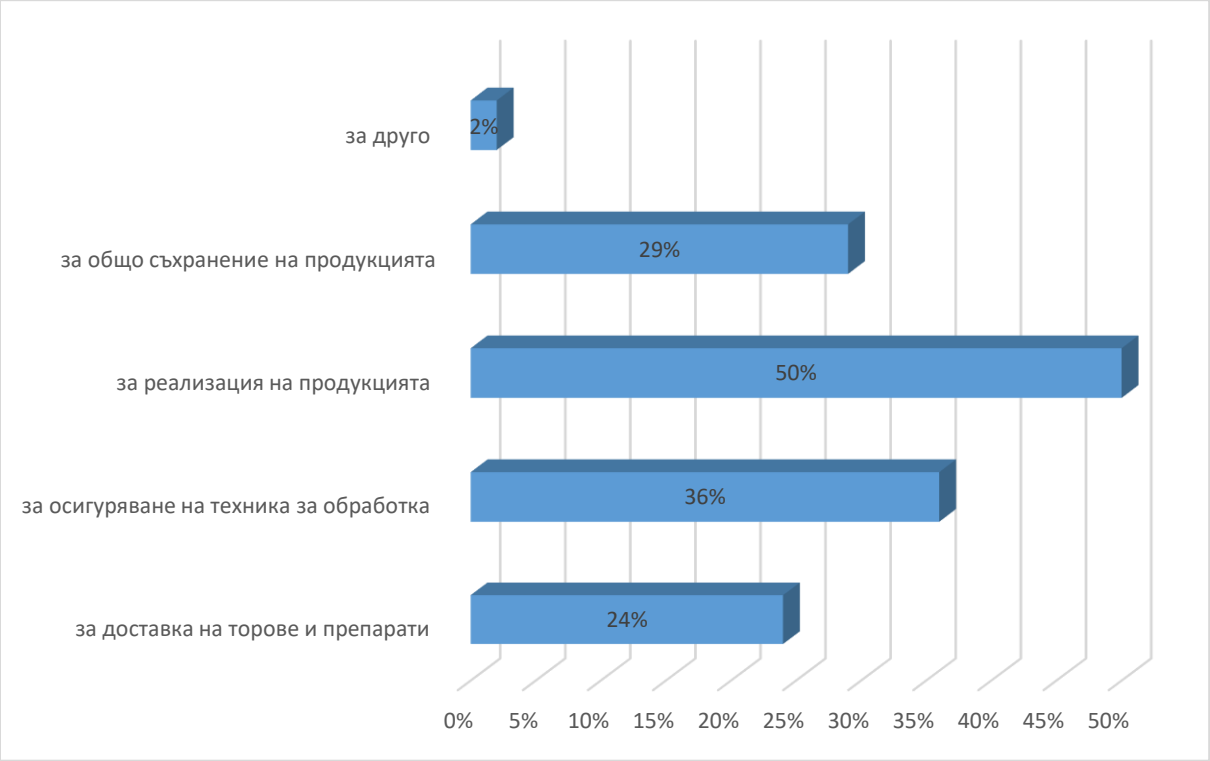

Реализацията на продукцията, заедно с осигуряване на техника за обработка на земята са проблемите, които отчетливо се регистрират сред респондентите от община Кърджали, като тежестта на тези фактори е почти с една трета по вискоа от средните за цялата територия на МИГ.

Наличие на пречки за сдружаване

11. Според вас има ли пречка да бъде създадено сдружение/кооперация на производители на вашата територия	
Не, няма пречки	63%
да, има	17%
немога да преценя	20%

В голямата си част (63%), респондентите не виждат обективни пречки пред създаването на сдружение на земеделските производители на територията. Други 20% не могат да преценят, дали такива пречки съществуват. Наличието на пречки пред създаването на сдружение се отбелязва от малко повече от една шеста (17%) от запитаните лица. Различие в мнението на запитаните лица от двете общини по този въпрос не се регистрира.

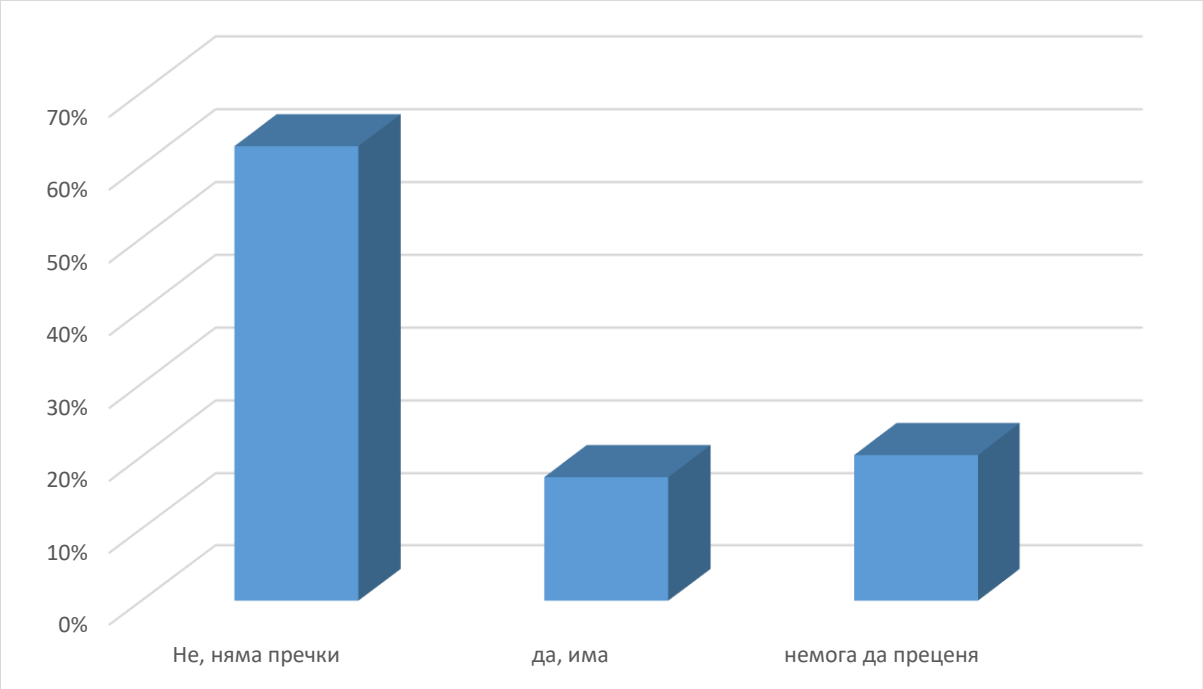

Пречки пред сдружаването на стопаните на територията

12. Ако мислите, че има пречки, то какви са те според вас?	
няма инициативни стопани	20%

няма човешки ресурси	6%
няма помощ от общината	8%
бюрокрацията е голяма	14%
няма убеденост, че ще се получи	34%
ще се краде	12%
друго	6%

Отговорите на този въпрос не дават категорична яснота за пречките пред сдружаването на стопаните на територията. В основата на липсата на обединения според запитаните стои предубеждението че такова обединение няма да се получи. Убедеността, че няма да се получи е завладяла повече от една трета (34%) от запитаните. Субективният фактор и разбирането на други 20%, че липсват инициативни стопани, допълва средата на недоверие и песимизъм, че такова обединение е възможно. Очакването, че пречките ще се търсят отвън не се оправда. По малко от една седма търсят оправдание с голямата бюрокрация при обединяването (14%) и липсата на помощ от общината (8%).

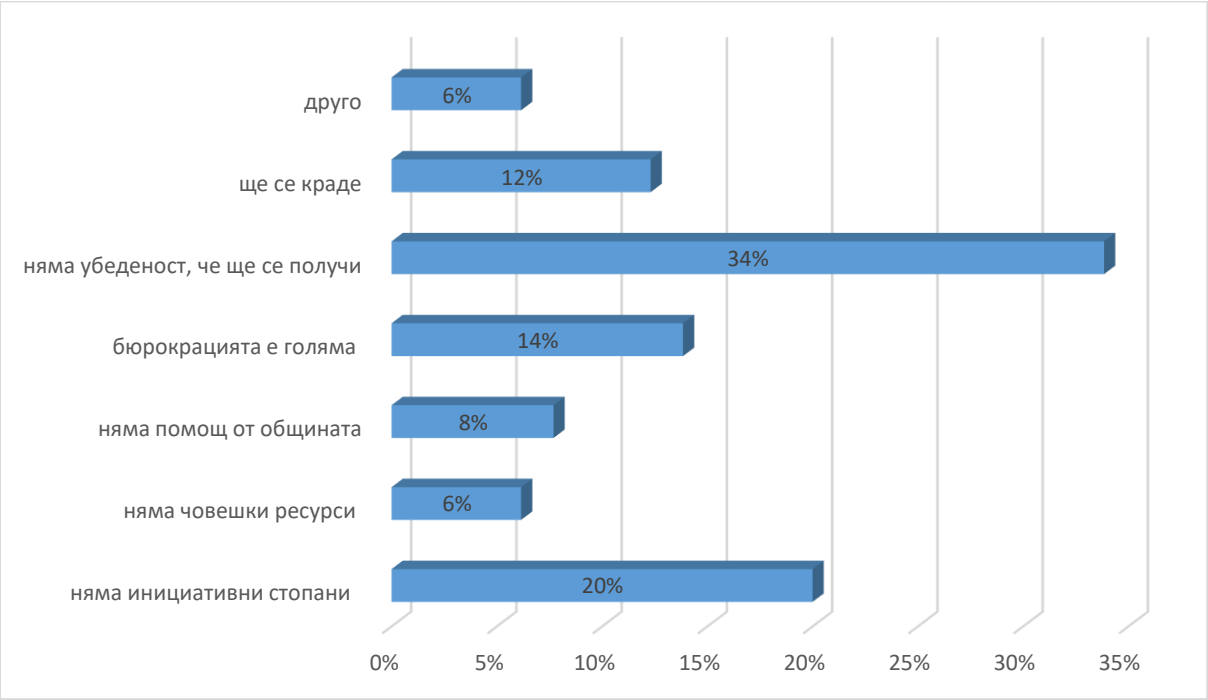

Разбирането че липсата на инициатива е основна пречка пред сдружаването е по-отчетливо сред запитаните от община Стамболово, както и въобще са налице по-силни изразени песимистични нагласи.

Роля на МИГ за обединяването на земеделските стопани

13. Ако МИГ инициира създаването на сдружение или група на производители и ви помогне за това, вие бихте ли се включили?	
Да, ще се включа	71%
не, няма	9%
МИГ няма как да помогне	8%
колебая се	12%

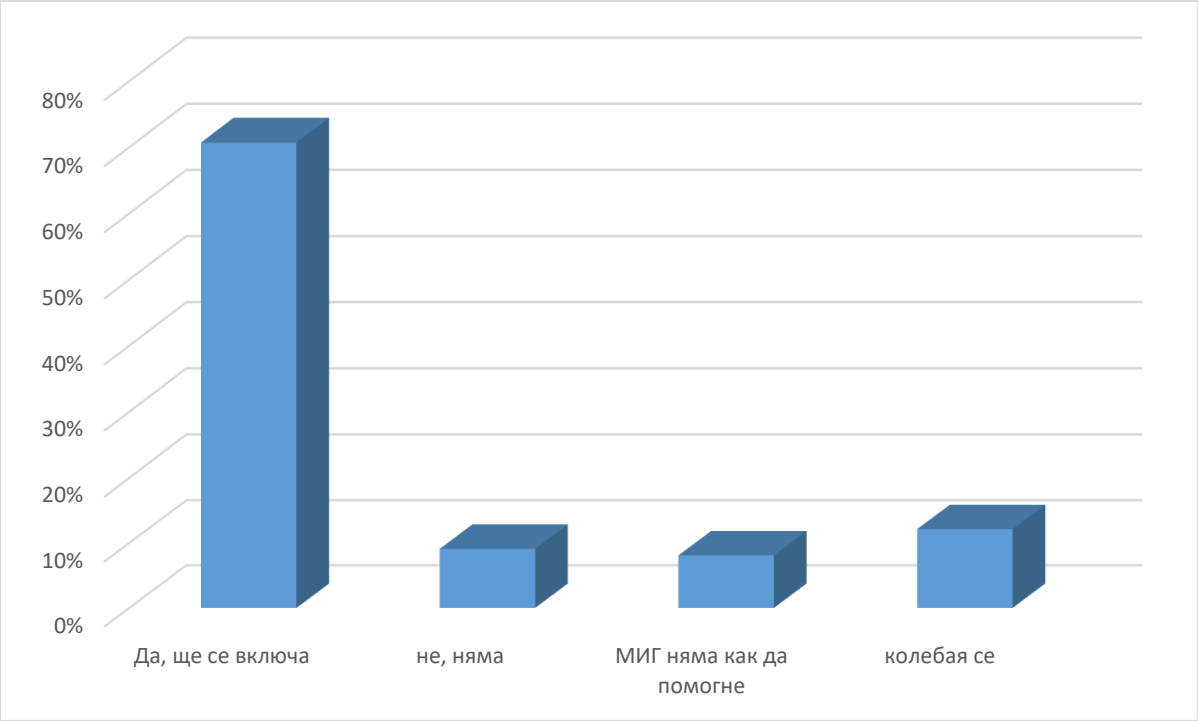

Силна подкрепа за обединяване би получила инициатива на Местната инициативна група за създаване на обединение на производители. Повече ото две трети (71%), заявяват желание да се включат при получаването на подкрепа от страна на МИГ. Ако се добавят и колебаещите се (12%), то групата „за“ би се увеличила достатъчно за да осмисли усилия на органите на МИГ в такава посока. Едва 9% декларират, че няма да се включат, като други 8% не виждат каква би била подкрепата на МИГ. Готовността за включване сред стопаните в община Кърджали е малко по-висока в сравнение със Стамболово, където делът на

колебаещите се е сравнително по-висок.

Статус на респондентите

14. Вие сте регистриран (по условията на Наредбата) земеделски стопанин	
Да, регистриран съм	90%
не, не съм регистриран	5%
планирам да се регистрирам	2%

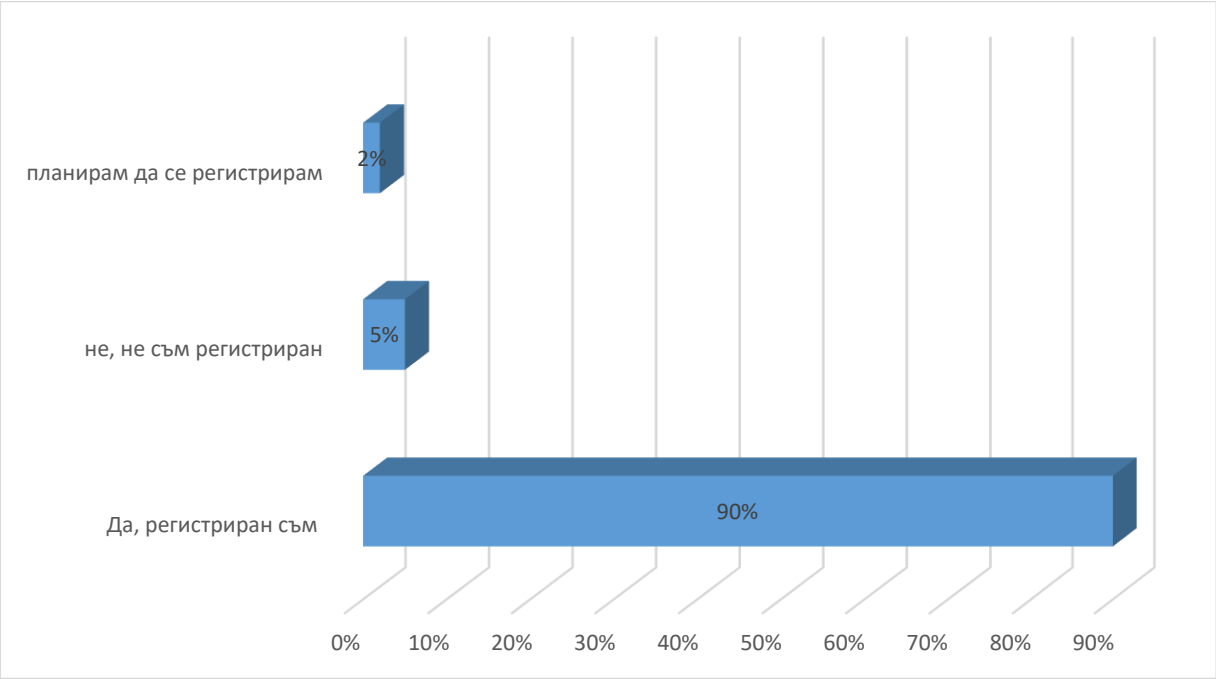

Много голяма част (90%) от лицата участващи в проучването са регистрирани (по условията на Наредба №3 земеделски стопани. Още 2% от тях са планирали да се регистрират. Делът на тези които не са регистриране е едва 5%. Делът на регистрираните в община Кърджали е с близо 5% по висок от тези в община Стамболово.

Възрастова структура на респондентите

15. Вие сте на възраст:	
до 29 години	9%
между 30-40	32%
между 40 – 55	45%
над 55	13%

Прегледа на възрастовата структура на респондентите показва по-големи натрупвания във възрастовите групи 40-55 години – 45% и 30 -40 години – 32 %. Най- нисък делът на младите до 29 години – 9%. Тази възрастова група е доминирана от представители на община Кърджали, за сметка на групите над 40+, където преобладават представителите на община Стамболово.

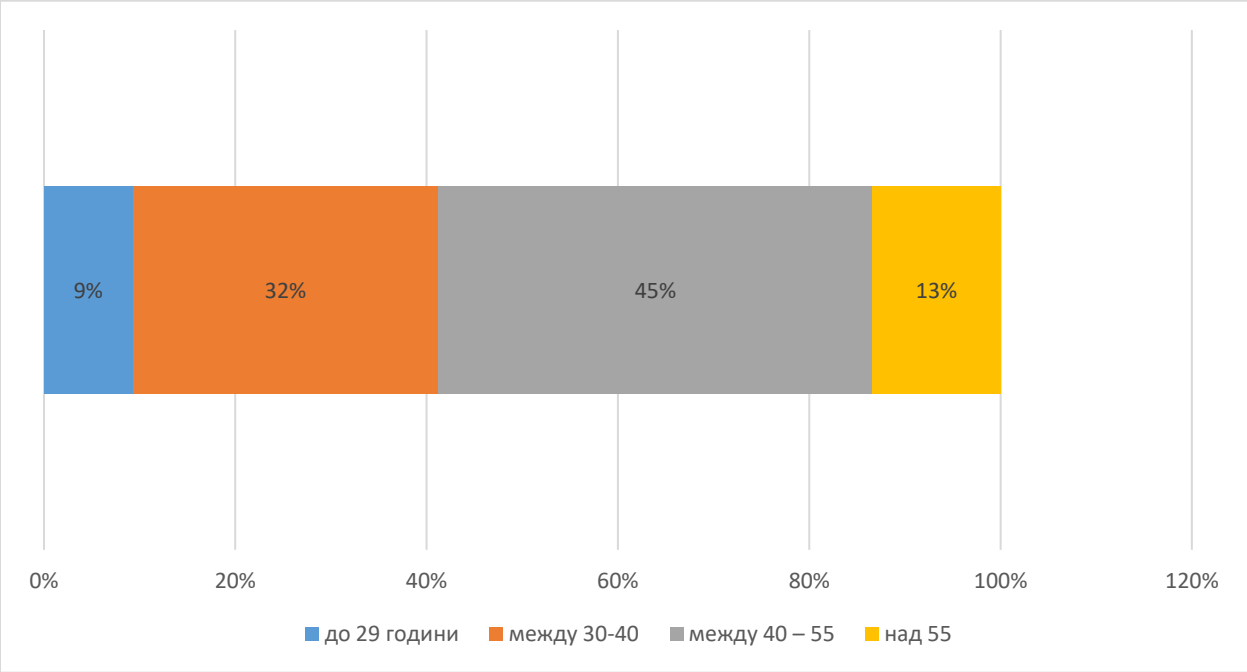

Географска принадлежност на респондентите

16. Вие живеете на територията на община:	
Стамболово	45%
Кърджали	55%

В проучването са включени участници, както от община Стамболово, така и от община Кърджали. Делът им е сравнително балансиран, с превес на участниците от община Кърджали, където имаме много на брой но сравнително по-малки по размер стопанства.

7. Изводи и препоръки от проучването

На основата на резултатите от проведените проучвания – кабинетно и анкетно на територията на МИГ Стамболово – Кърджали 54, могат да се направят следните изводи:

- Земеделските стопанства на територията на МИГ са предимно малки, като част от тях са полупазарни;
- Условията за развитие на земеделие са сравнително неблагоприятни, поради разпокъсаността на земеделските имоти, ниската продуктивност на почвите, тяхната естествена вкисленост и ерозия. Тези характеристики са валидни в по-малка степен за община Стамболово в която част от землищата на населените места се намират в равнинни райони.
- Подотрасълът „Растениевъдството“ е представен основно от зърнени, технически и фуражни култури. Площите с трайни и други насаждения са значително по малко.
- Тютюнът, който е бил традиционна култура за голяма част от територията все още не е намерил алтернатива.
- Диверсификацията към други култури е плаха и спорадична поради наличните природни и други ограничения на територията.
- Пасищното животновъдство, развиващо се върху освободените от тютюна площи се разраства и се явява източник на доходи и прехрана за част от земеделските стопани, предимно на територията на община Кърджали и част от селата в Стамболово.

- На територията се отглеждат предимно говеда за месо и крави за мляко. Броят им се увеличава, макар и плавно. Броят на отглежданите животни в едно стопанство е малък (с малки изключение), което прави отглеждането трудно и скъпо, поради невъзможността за механизиране на отглеждането;
- Във вътрешно териториален аспект се регистрират някои различия. Големите стопанства се намират предимно в община Стамболово. Стопанствата в община Кърджали за много на брой, но предимно малки. В Стамболово се отглеждат зърнени, технически и фуражни култури. Тук се намират и трайните насаждения (череши, ябълки, сливи) и лозя на територията.
- Насажденията с зеленчуци са предимно от пипер, който се отглежда върху по-големи площи в няколко населени места на територията. Производителите на пипер са едното от възможните обединения на производители, които могат да бъдат създадени на територията.
- Производителите на мляко са другата група/обединение на производители, което има потенциал да бъде учредено на територията на МИГ;
- Произведената продукция може да бъде реализирана, но факторът изкупни цени обезсърчава значителна част от земеделските стопани и води до отлив на интерес от сектора;
- Сред основните проблеми в сектора на земеделието на територията два са ключови: липсата на подходяща техника за обработка (поради недостиг на средства за инвестиции) и липсата на човешки ресурси, които да бъдат ангажирани със земеделски дейности.;
- Проблемът с липсата на пазар се свежда основно до ниските изкупни цени;
- Сред другите значими проблеми за развитието на земеделието са липсата на средства за качествен посадъчен материал и племенни животни и липсата на агро култура сред населението;
- На територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“, нагласите за сдружаване са позитивни, въпреки че няма добри примери и форми на обединяване към момента. Повечето имат разбирането, че сдружаването би им донесло ползи. В този смисъл препоръчително е тази налична нагласа да бъде канализирана и да се потърсят

инициативни стопани, които да бъдат в основата на едно или повече местни сдружения – обединение или група на производители.

- Повечето декларират намерение да се включат в сдружение на производители, ако такова бъде инициирано.
- Най- сериозната полза и мотивация за участие във форма на сдружаване е възможността за осигуряване на пазар за реализацията на продукцията, като в случая очакванията са основно на онези стопани, които не са нито много малки, нито много големи (за местния мащаб) за да успеят да организират сами процеса по пазарна реализация на продукцията си.
- МИГ може, а вероятно би било добре и да бъде инициатор на сдружаването на земеделски производители – производители на пипер и производители на мляко. Традиции в тези производства съществуват, има натрупване на интерес и МИГ може да подкрепи създаването на групи производители в тези производства;
- Подкрепата може да бъде под формата на техническа помощ и консултации за изработване на Устав, помощ за регистрация и други, като тези дейности може да бъдат финансирани частично или изцяло от бюджета за популяризиране на МИГ – информационни срещи, обучения, обмяна опита с други групи производители в страната и т.н.
- Съществуващите позитивни нагласи на територията към сдружаване следва да бъдат подкрепени и канализирани, защото сдружаването би осигурило по-благоприятни възможности за земеделския сектор на територията и би послужило, като добър пример и за производители на други култури в бъдеще.
- Популяризирането на по-добрите условия, като например по-висок интензитет на помощта по мерките от ПРСР и СВОМР за обединения на производители би повишило допълнително интереса от сдружаване.

8. Ролята на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС в подкрепа на сдружаването

Създаването и укрепването на организации и групи на производители на земеделски продукти е едно от основните направления, както на Общата селскостопанска политика на

Европейския съюз, така и на политиката на Министерството на земеделието и храните. На организациите и групите на производители се отрежда съществена роля в процеса на по-добро регулиране на веригата на доставки на храни, което да доведе до по-справедливото разпределение на добавената стойност. Безспорна е тяхната роля в организацията на земеделските пазари, особено по отношение на договорните отношения и концентрацията на доставките.

Една от посоките на развитие на мерките включени в ОСП е към подобряване и стабилно функциониране на веригата на доставките на храни. Установено е, че в почти всички държави членки съществуват проблеми свързани с цените по веригата на доставки на хранителни продукти. От една страна изкупните цени на първичните (земеделските) продукти, които получават земеделските производители, са много ниски. От друга страна се констатира, че цените, които плащат потребителите на храни са високи. Анализите ясно показват, че основната част от добавената стойност по веригата за доставки на храни отива при търговците и преработвателите и много малка част остава за земеделските производители. Като основна причина за това се сочи разпокъсаността на земеделското производство, в резултат на което, в процеса на договаряне на изкупните цени, земеделските производители се оказват икономически по-слабата страна, която е подложена на натиск от страна на търговците и преработвателите. Важен механизъм за регулиране на отношенията по веригата на доставки на храни е признаването на организации на производители. Предвидена е възможност признатите организации на производители и асоциациите на организации на производители да сключват договори за съвместна продажба на продуктите, произведени от техните членове. Участието на организации на производители, особено когато обединяват голям процент от производителите в даден регион, значително ще подобри техните позиции в процеса на договаряне на цените.

В ОП и ГП членуват икономически и юридически самостоятелни производители, които автономно вземат решения за организиране и осъществяване на своето производство. Те могат да предоставят на ОП или ГП цялата или част от произведената продукция, за съвместна реализация, по силата на устройствения акт и вътрешните правила на дружеството. Членовете на организацията и групата на производители не са нейни

работници и по това тя се различава от кооперативните структури (ТКЗС), които съществуваха у нас в миналото.

Организациите и групите на производители може да се създават на маркетингов принцип, като основната им роля е да събират продукцията на своите членове и да я реализират на пазара. В сектора на плодовете и зеленчуците могат да се създават само маркетингови ОП. В резултат на реформата на ОСП на производителите се дава възможност да се обединяват в организации не само за съвместни продажби, но и за постигане на широк набор от цели - оптимизиране на производствените разходи, провеждане на научни изследвания, използването на екологосъобразни практики, прилагане на производствени стандарти, устойчиво използване на природните ресурси, прилагане на инициативи за популяризиране и др. Това позволява ОП и ГП да се превърнат във фактор за подобряване структурата на земеделието.

В България, макар и по-бавно, се забелязва засилване на интереса на земеделските производители към сдружаване и осъзнаване на ползите от него. Увеличава се броят на създадените организации и групи на производители в различни сектори на земеделието, повишат се техните пазарни възможности. На територията на МИГ (към края на 2017 г.) няма признати и/или създадени Групи на Производители (ГП) или Организации на производители (ОП). Предвид на характера на земеделските стопанства на територията, възползването от възможностите на общата селскостопанска политики (и националната политика също) би допринесло за увеличаване на делът на земеделският сектор в местната икономика от една страна и от друга до увеличаване на доходите на земеделските производители. В този смисъл, МИГ Стамболово – Кърджали 54, проучва нагласите на територията и се стреми да провокира интереса към обединяване на земеделски производители. Такъв процес увеличава нуждата от информация за ролята, функциите и процедурите по признаване на организации и групи на производители.

Ползи от организирането на земеделските производители.

Ползи за членовете:

- Възможности планиране на производството;
- По-добри възможности за реализация на произведеното на по-добри цени;
- Заемане на по-силни позиции на пазара по отношение на купувачите;

- Намаляване на общите производствени разходи;
- Прилагане на земеделски практики, опазващи околната среда;
- Оказване на техническа помощ на членове, като ги снабдяват с техника за обработка, за опаковане, за сортиране на продукцията и със съответната измервателна система.

Ползи за пазара:

- Концентрация на предлагането - доставки на по-големи количества;
- Постоянност на предлагането и ритмичността на доставките;
- Разнообразяване на предлагания асортимент в зависимост от търсенето;
- Контрол на качеството на предлаганите продукти, подобряване на опаковката и маркирането на продуктите.

Икономически ползи:

- По-справедливото разпределение на добавената стойност по веригата на доставка на храни. Прякото участие на ОП и ГП във веригата на доставка на храни, включително чрез съвместна продажба на продуктите, произведени от техните членове, води до увеличаване на частта от добавената стойност, която остава за земеделските производители;
- Повишаване на конкурентоспособността на българските земеделски продукти както на вътрешния, така и на външните пазари;
- Възможности за проучване и въвеждане на устойчиви производствени практики и иновации;
- Възможност да се възползват от подпомагането по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР), което да подобри тяхното финансово състояние и да повиши производствения им капацитет;
- Подобряване на достъпа до финансов ресурс, чрез предоставяне но колективни гаранции пред финансовите институции за всеки от членовете на организацията.

Правен режим и различия в правния режим между организациите на производители в различните сектори и с групите на производители.

С Регламент (ЕС) № 1308/2013 са определени общите изисквания за признаване на организации на производители във всички сектори на земеделието. За прилагане на този общ режим в България е издадена Наредба № 12 от 2015 г. за условията и реда за признаване на организации на производители на земеделски продукти, асоциации на организации на производители и между-браншови организации, и на групи производители (Наредба № 12/2025г.). Наред с това Регламент (ЕС) № 1308/2013г. включва специални правила за ОП в два сектора – на плодовете и зеленчуците и на млякото и млечните продукти.

Организации на производители в сектора на плодовете и зеленчуците се признаваха задължително и преди последната реформа на ОСП, и за този сектор съществува подробно законодателство на ЕС, уреждащо тази материя. То запазва действието си и след реформата, затова в Регламент (ЕС) № 1308/2013г. са включени специални правила за организациите на производители на плодове и зеленчуци, които отразяват заварения правен режим. Особеностите в режима на признаване на ОП на плодове и зеленчуци произтичат и от възможността те да бъдат подпомагане чрез оперативни програми по специалната мярка за пазарна подкрепа на организации на производители на плодове и зеленчуци. У нас признаването на ОП на плодове и зеленчуци е уредено още при присъединяването на страната към ЕС с Наредба № 11 от 2007 г. за условията и реда за признаване на организации на производители на плодове и зеленчуци и на техните асоциации и за реда и условията за одобряване и изменение на одобрените оперативни програми (Наредба № 11/2007г.).

Освен това Регламент (ЕС) № 1308/2013г. включва и специални правила за признаването на ОП в сектора на млякото и млечните продукти, които са по-опростени в сравнение с общия правен режим на признаване на ОП. Признаването на ОП в сектора на млякото и млечните продукти е уредено с отделна наредба - Наредба № 1 от 28 януари 2015 г. за договорните отношения в сектора на млякото и условията и реда за признаване на организации на производители, техни асоциации и между-браншови организации в сектора на млякото и млечните продукти.

След реформата на ОСП групи на производители се признават само във връзка с прилагането на определени мерки от програмите за развитие на селските райони. Затова условията и реда за признаване на ГП са определени, при спазване на изискванията на Регламент (ЕО) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейски земеделски

фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета, с Мярка 9 „Учредяване на групи и организации на производителите" от Програмата за развитие на селските райони 2014 - 2020 г.(Мярка 9). Повечето условия за признаване на ГП по Мярка 9 съвпадат с условията за признаване на ОП по Регламент (ЕС) № 1308/2013, затова условията и реда за признаване на ГП са уредени също в Наредба № 12/2015г. Това е свързано и с еднаквите възможности на ОП и ГП по Наредба № 12 да кандидатстват по мерките от ПРСР. Има обаче и някои различия в двата режима, които са отразени в наредбата – целите, за които се създават ГП са по-малко и са свързани главно със съвместната реализация на продукцията на пазара, някои от изискванията към ОП са по-занижени, други липсват.

Цели, за постигането на които се създават организации и групи на производители.

Организациите на производители във всички сектори, извън плодовете и зеленчуците и млякото, се признават по реда на Наредба № 12/2015 г. и могат да бъдат създадени за постигане на една или повече от следните цели:

- планиране и приспособяване на продукцията към търсенето на пазара, по отношение на качеството и количеството;
- концентриране на предлагането и на пускането на пазара на продуктите, произведени от членовете им, включително чрез директно предлагане на пазара;
- оптимизиране на производствените разходи и на възвръщаемостта на инвестициите, за постигане на стандартите в областта на околната среда и хуманното отношение към животните и за стабилизиране на цените на производителите;
- провеждане на научни изследвания и разработване на инициативи свързани с устойчивите производствени методи, иновативните практики, икономическата конкурентоспособност и развитието на пазарите;
- насърчаване и осигуряване на техническа помощ за използването на екологосъобразни практики за отглеждане, както и производствени техники, практики и методи за хуманно отношение към животните;
- насърчаване и предоставяне на техническа помощ за прилагане на производствени стандарти, подобряване на качеството на продуктите и разработване на продукти със

защитено наименование за произход, със защитено географско указание или с национални означения за качество;

- управление на вторичните продукти и на отпадъците, с цел опазване на качеството на водата, почвите и ландшафта и запазване или развитие на биологичното разнообразие;
- устойчиво използване на природните ресурси и за смекчаване на последиците от изменението на климата;
- прилагане на инициативи за популяризирането и предлагането на пазара;
- управление на взаимоспомагателните фондове, финансирани по Програмата за развитие на селските райони 2014 - 2020 г.;
- предоставяне на техническа помощ за използването на фючърсни пазари и системи за застраховане.

Организациите на производители на плодове и зеленчуци, които се признават по реда на Наредба № 11/2007 г. могат да бъдат създадени само за постигане първите три от посочените цели, които са маркетингови. Важна особеност на ОП на плодове и зеленчуци е, че по принцип техните членове трябва да реализират на пазара чрез организацията цялото произведено количество продукти, за които тя е призната. Те могат да предлагат пряко на пазара до 80 % от произведените продуктите на крайни потребители, както и в случай, че са получили разрешение от ОП, да продадат самостоятелно продукти, които представляват незначителна част от предлаганата от нея на пазара продукция или не се включват обичайно в нейната търговска дейност.

Подобно на тях ОП в сектора на млякото и млечните продукти също могат да бъдат създавани само за постигане на следните маркетингови цели:

- осигуряване на планирането и приспособяването на продукцията към търсенето, по-специално по отношение на качеството и количеството;
- концентриране на предлагането и предлагане на пазара на продуктите на членовете ѝ;
- оптимизиране на производствените разходи и стабилизиране на цените на производителите.

Характерно за ОП в сектора на млякото и млечните продукти е, че правният режим за тяхното признаване е обвързан със системата на задължителни писмени договори при реализация на млякото. Поради специалното значение на веригата на доставки за този сектор на земеделието, при него признаването на ОП е свързано с прилагането на още една мярка за регулиране на тази верига – задължителните писмени договори за доставка.

Групите на производители, както и тези организации на производители, които кандидатстват по Мярка 9 „Учредяване на групи и организации на производители" от ПРСР 2014-2020 г., трябва да са създадени за постигане на една или повече от следните цели:

- адаптиране към пазарните изисквания на продукцията и производството на членове на такива организации;
- съвместно пускане на пазара на стоки, включително подготовка за продажби, централизация на продажбите и доставки за купувачи на едро;
- установяване на общи правила за събиране на информация за продукцията, включително за прибраната реколта и за наличностите;
- други дейности, които могат да се осъществяват от ОП и ГП като изграждането на умения за стопанска и търговска дейност и организацията и улесняването на иновационните процеси.

От изброяванията се вижда, че всички ОП и ГП се създават за постигането на стопански цели, всички те са обединения за съвместно извършване на стопанска дейност. Стопанските цели и стопанските дейности за тяхното постигане са обединени от връзката им с производството на непреработени земеделски продукти и тяхната реализация на пазара. По това ОП и ГП се отличават от широко разпространените у нас браншови организации, които се създават на синдикален принцип за съвместна защита на интересите на техните членове, включително пред държавните органи. Все пак браншовите организации са сдружения с нестопанска цел, а ОП и ГП са стопански организации – търговски дружества или кооперации.

Само за ОП на плодове и зеленчуци има забрана да извършват пряка производствена дейност. Тези организации обединяват земеделски производители, но самите те не могат да осъществяват земеделско производство. Такава забрана няма за ОП в другите сектори на земеделието, както и за ГП, които се признават по реда на Наредба № 12.

Сектори на земеделието в които могат да бъдат създавани организации и групи на производители.

Организация на производители може да бъде създадена в един от следните сектори: пресни плодове и зеленчуци; плодове и зеленчуци за преработка; мляко и млечни продукти; зърнено-житни и маслодайни; медицински и етерично маслени култури; зърнено бобови култури; технически култури; картофи; месо и вълна; мед и пчелни продукти; винено грозде; яйца; копринени буби; живи дървета и други растения, луковици, корени и други подобни, рязан цвят и декоративна растителност; семена и посадъчен материал.

Групи на производители се създават за земеделски продукти от един от следните сектори: зърнено-житни; медицински и етерично маслени култури; зърнено бобови култури; технически култури, с изключение на тютюн; картофи; мляко; месо, с изключение на риба и аквакултури; мед; винено грозде; яйца; плодове; зеленчуци.

Организация или група на производители може да бъде създадена и призната в един от изброените сектори. Ако нейните членове произвеждат земеделски продукти, които попадат в повече от един от посочените сектори на земеделието и желаят да се обединят, трябва да създадат отделна ОП или ГП за продуктите от всеки един сектор.

Организации и групи на производители се създават само за секторите на първичното земеделско производство, за производство на непреработени земеделски продукти. Техните членове трябва да са земеделски производители. Не се признават организации и групи на преработватели на земеделски продукти. Преработката на произведените продукти може да бъде допълнителна дейност на сдружението или на неговите членове. Макар в Регламент (ЕС) № 1308/2013 и в Наредба № 1 да е посочено, че се признават ОП на мляко и млечни продукти, изискванията на наредбата позволяват признаването на организации на производители само на сурово мляко. Признават се ОП на плодове и зеленчуци, които са предназначени за преработка, но не и организации на преработватели.

Организация или група на производители може да бъде призната за производството на един, на няколко или на всички продукти от съответния сектор. В последният случай няма задължение нейните членове да произвеждат всички продукти от съответния сектор, те имат възможност да произвеждат продуктите, попадащи в него. Организациите на производители от сектора на плодовете и зеленчуците могат да бъдат признати както за

производство само на плодове или само на зеленчуци, така и на един или повече видове плодове и/или зеленчуци. Гъбите са част от сектора на зеленчуците. В една ОП, която се признава по реда на Наредба № 1, могат да членуват производители на различни видове сурово мляко, както и един неин член може да участва в ОП с производството си на различни видове млека - краве, овче, козе и биволско.

Различията в обхвата на секторите за ОП и за ГП произтичат от различният подход, приложен в регламентите на ЕС. Забраната за създаване на ГП на тютюн произтича от забраната за пряко подпомагане на този сектор със средства от земеделските фондове на ЕС.

Юридическа форма в която трябва да бъде създадена организацията или групата на производители.

Наредба № 12/2015г. и Наредба № 11/2007г. дават възможност да бъдат създавани в една от следните правно – организационни форми:

- Кооперация;
- Събирателно дружество;
- Дружество с ограничена отговорност.

Организациите и групите на производители винаги са юридически лица, те са самостоятелни правни субекти, различни от физическите и юридическите лица, които членуват в тях.

ОП и ГП са стопански организации и те се създават за съвместно извършване на икономически дейности. Затова ОП и ГП, в съответствие с изискванията на Търговския закон, винаги имат качеството „търговец“ по смисъла на този закон. Това изключва възможността ОП или ГП да бъде създадена като сдружение с нестопанска цел.

Членовете на ОП и ГП трябва да са регистрирани земеделски производители. Те участват във вземането на решения и контролират по демократичен начин своята организация, не могат да я напуснат преди изтичането на една година и това става с шестмесечно предизвестие, за конкретните земеделски продукти могат да членуват само в тази ОП или ГП.

Членове на ОП и ГП

По принцип членове на ОП и ГП са физически или юридически лица, които се занимават с производство на непреработени земеделски продукти. Членовете на ОП, които се признават по реда на Наредба № 11/2007г., трябва да се производители на плодове и/или зеленчуци, а членове на ОП, които се признават по реда на Наредба № 1/2015г., могат да бъдат само производители на сурово мляко. Затова и трите наредби, които уреждат признаване на ОП и ГП дават възможност в тях да членуват земеделски стопани, които са регистрирани по чл.7 от Закона за подпомагане на земеделските производители - по реда на Наредба № 3 от 1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани, като производители на такива земеделски продукти, за които ОП или ГП кандидатства за признаване. Няма значение кога лицата са се регистрирали като земеделски стопани, ОП и ГП могат да създават и новорегистрирани земеделски стопани, които започват да произвеждат съответните земеделски продукти. Важно е обаче от регистрацията да личи, че лицето е производител и на тези земеделски продукти, за които ОП или ГП иска признаване, като няма пречка то да е производител и на други земеделски продукти.

Затова Наредба № 12 изисква към документите за признаване да бъдат приложени и анкетните формуляри по Наредба № 3 от 1999 г., в които са подробно описани произвежданите от земеделския стопанин продукти. За производителите на мляко Наредба № 1/2015г. изисква актуални справки за наличния брой животни по видове и категории и удостоверения за средна млечна продуктивност на стадата за последната приключила бонитировъчна година, когато са членове на развъдни организации.

В Наредба 12/2015г. и Наредба 11/2007г. е предвидена още една възможност членът на ОП или ГП да докаже, че е земеделски производител – когато е регистриран по чл. 31 от Закона за подпомагане на земеделските производители, а това е регистрацията в Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК), водена от Държавен фонд „Земеделие“. На практика земеделският производител ще се възползва от тази възможност, когато не регистриран по Наредба № 3 от 1999 г., но е получил подпомагане по схема или мярка, за която не се изисква такава регистрация, и има УРН в ИСАК. В този случай се проверява дали полученото подпомагане е свързано със земеделските продукти, за които ОП или ГП иска признаване.

В Наредба 12/2015г. и Наредба 11/2007г. е уредена и възможността в ОП да членуват и физически и юридически лица, които не са производители на земеделски продукти, но

тяхната дейност е свързана с дейността, за която организацията иска признаване. Такава възможност не съществува за ГП и за ОП в сектора на млякото, което произтича от различия в законодателството на ЕС. Дейността на тези лица трябва да е свързана с дейността на ОП, като под някаква форма допринасят за постигане на целите, за които е създадена съответната ОП. Тези лица най-често са преработватели или търговци на земеделските продукти, за които ОП е призната и подпомагат реализацията на тези продукти. Ако обаче ОП е създадена с цел подобряване на качеството на продуктите, неин член може да бъде лаборатория, а когато целта е научни изследвания и иновации, в нея може да членува научна или изследователска организация. Дейността на лицата, които не са производители на земеделски продукти, има външен, спомагателен характер, спрямо дейността на ОП. Затова стойността на предлаганата на пазара продукция от тези лица не е част от стойността на предлаганата на пазара продукция от ОП, както по отношение на нейното признаване, така и по отношение на получаването на подпомагане, което е процент от стойността на предлаганата на пазара продукция. Освен това, членовете на ОП, които не са производители на земеделски продукти, не могат да се ползват пряко от мерките, финансирани от ЕС и нямат право на глас при вземане на решения, свързани с такива мерки. Ползите за тях от европейското подпомагане са свързани само с развитието на потенциала на самата ОП.

Членуването в ОП и ГП е доброволно. Земеделските производители участват в такива ОП и ГП, които отговарят на техните интереси и потребности. Регламент (ЕС) № 1308/2013 въвежда изискването за минимален срок на членство, който не може да бъде по- кратък от една година. Това изискване не се отнася до ОП на мляко. За сектора на плодовете и зеленчуците. За прилагане на тези изисквания Наредба № 12/2015г. и Наредба № 11/2007 г. изискват ОП и ГП да включат в устройствените си актове задължение за минимален срок за членуване не по-кратък от една година и прекратяването на членството с писмено предизвестие със срок не по-кратък от шест месеца. Тези минимални срокове са въведени в интерес на сдружението и на останалите му членове, които ще се лишат от сътрудничеството на напускащия съдружник и трябва да разполагат с време, за да адаптират организацията и дейността си.

Законодателството не урежда ограничения по отношение на дяловете на членовете на ОП и ГП в техния основен капитал и имущество. Няма забрана делът на един съдружник да надвишава 50%, като това зависи и от избраната правно – организационна форма. Но

Регламент (ЕС) № 1308/2013 изисква устройствените актове на ОП да включват правила, които позволяват на членуващите производители да контролират по демократичен начин своята организация и нейните решения. В тази връзка Регламент за изпълнение (ЕС) № 543/2011 на Комисията възлага на държавите членки да предприемат всички мерки, които считат за необходими, за да предотвратят злоупотреба с власт или влияние от страна на един или повече от членовете по отношение на управлението и дейността на ОП. А в Мярка 9 от ПРСР тези правила са конкретизирани, като е предвидено, при вземане на решения в ОП и ГП, регистрирани по Търговския закон, всеки член да притежава не повече от 40 % от правото на глас. Затова Наредба 12/2015г. и Наредба 11/2007г. въвеждат изискването при вземане на решения в дружеството всеки член да притежава не повече от 40 % от правата на глас. Такова ограничение не е въведено по отношение на ОП за мляко, то не се прилага и при кооперациите, където принципът е, че един член има един глас. От цитираното ограничение следва, че при взимане на решения, гласовете на членовете, които имат дялове в дружеството над 40 %, са ограничени до 40 %, независимо от размера на техния дял. В Наредба 12/2015г. и Наредба 11/2007 г. е предвидено, че по Наредба 12/2015г. и Наредба 11/2007г. при определяне на процента от правото на глас се прилагат разпоредбите за свързани предприятия и предприятия партньори съгласно чл. 4 от Закона за малки и средни предприятия.

9. Стъпки за кандидатстване за признаване на ОП или ГП

Стъпка 1 "Идея": Земеделските производители, преди да кандидатстват за признаване на организация или група на производители, трябва да имат ясна идея какви ще бъдат нейните цели, с какви дейности ще ги постигнат, как ще развива съвместната им дейност и какъв персонал, инфраструктура и оборудване ще са им необходими. Трябва да са наясно какви инвестиции са нужни за постигане на целите.

Стъпка 2 "Избор на форма на сдружаване": За да направят правилно своя избор земеделските производители трябва добре да се запознаят с възможностите, които могат да им предоставят различните видове ОП и ГП и внимателно да преценят коя организационна форма отговаря най-добре на техните изисквания. Трябва да решат за кои продукти искат

да създадат ОП или ГП, колко производители ще се включат в сдружението и в какви форми на подпомагане смятат да участват.

***Стъпка 3 "Подробно запознаване със съответната наредба"*:** Земеделските производители трябва да се запознаят внимателно с изискванията на наредбата, която урежда признаването на избраната ОП или ГП и да проверят дали отговаря на всички условия в нея. Ако установят, че не отговарят на някое от изискванията, да набележат мерки за отстраняване на несъответствието.

Стъпка 4 "Изготвяне на устройствен акт": Земеделските производители трябва да изберат правната форма на своята ОП или ГП, след което да изготвят устройствен акт на дружеството или кооперацията. Според вида на ОП или ГП той трябва да включва посочените по-горе клаузи, като извън тях членовете са свободни да определят неговото съдържание. Желателно е, преди вписване на дружеството или кооперацията в търговския регистър, проектът на устройствен акт да бъде представен на експертите от дирекция „Пазарни мерки и организации на производители", които да проверят неговото съответствие с изискванията за признаване на съответната ОП или ГП. Така няма да се налага промяна на извършената вече търговска регистрация.

***Стъпка 5 „Попълване на заявление за признаване по образец и набавяне на необходимите документи"*:** Заявлението за признаване е по образци, приложени към Наредба № 12/2015г. и Наредба № 11/2007г. Паралелно с попълването на заявлението за признаване е необходимо земеделските производители, които кандидатстват за признаване по реда на Наредба № 12/2015г. да осигурят целият набор от документи описани в него:

1. заверено копие на устройствения акт;
2. списък на членовете на организацията, включително членовете, които не са производители на земеделски продукти;
3. декларации от членовете на организацията, че за всеки конкретен земеделски продукт членуват само в една група или организация на производители;
4. за всеки член на организацията - копие на регистрационна карта и анкетни карти по Наредба № 3 от 1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани (ДВ, бр. 10 от 1999 г.) или копие на документ, съдържащ уникалния регистрационен номер на лицето в Интегрираната система за администриране и контрол;

5. декларации от членовете на организацията по чл. 4а, ал. 1 от Закона за малките и средните предприятия;

6. пълномощно с нотариално заверен подпис - когато заявлението се подава от пълномощник.

За ОП или ГП, които желаят да кандидатстват по мярка „Учредяване на групи и организации на производители" от ПРСР2014-2020 г. и следните документи:

1. вътрешни правила за дейността на организацията или групата на производители;

2. справка-декларация по образец за годишната стойност на предлаганата на пазара от членовете на ОП или ГП /или от нея продукция към датата на подаване на заявлението за признаване;

3. копия на финансови и счетоводни документи, които доказват стойността на предлаганата на пазара от членовете на ОП или ГП и/или от нея продукция през предходната година.

Попълването на заявлението и на документите към него се извършва съгласно Насоки, качени на интернет страницата на МЗХ.

Към заявлението за признаване на ОП на плодове и зеленчуци, по реда на Наредба № 11/2007г. се прилагат:

1. актуален устройствен акт;

2. вътрешния правилник за дейността на организацията;

3. последния счетоводен отчет с всички приложения към него или начален счетоводен баланс;

4. списък на членовете на организацията, включително членовете, които не са производители на плодове и зеленчуци;

5. справка-декларация по образец за годишната стойност на предлаганата на пазара от членовете на организацията продукция към датата на подаване на заявлението за признаване;

6. декларация от членовете на организацията, че за всеки отделен вид плодове или зеленчуци членуват само в една организация на производители;

7. пълномощно с нотариално заверен подпис - когато заявлението се подава от пълномощник;

8. при възлагане на дейност на външен изпълнител - доказателства, че това е подходящ начин да се постигнат целите на организацията на производители.

Заявлението за признаване на ОП на мляко е по образец одобрен със заповед на министъра на земеделието и храните и към него се прилагат:

1. заверено копие от учредителен акт;

2. заверено копие от вътрешен правилник за дейността на организацията;

3. заверен списък с членовете на организацията;

4. копия от заверени за годината регистрационни карти на земеделски производител на членовете на организацията съгласно Наредба № 3 от 1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските производители (ДВ, бр. 10 от 1999 г.);

5. актуални справки за наличния брой животни по видове и категории на членовете на организацията;

6. удостоверения за средна млечна продуктивност на стадата на членовете на организацията за последната приключила бонитировъчна година, когато производителите са членове на развъдни организации;

7. декларации от членовете на организацията, че не членуват в друга призната организация на производителите в сектора на млякото и млечните продукти или че членуват в друга организация на производителите с друга ферма, намираща се в различна административна област;

8. план за количеството мляко, което ще бъде обект на преговорите, индикативен график и концентрация на доставките и потенциални изкупвачи, с които ще се водят преговори за суровината;

9. декларация от организацията на производителите, че няма да води преговори и да сключва договори за доставка на количество сурово мляко, което надхвърля 33 % от националната продукция на мляко по видове и 3,5 % от продукцията на Европейския съюз.

Стъпка 6 "Кандидатстване в МЗХГ": Следващият етап от кандидатстването е подаването на всички документи със заявлението в приемната за граждани на Министерството на земеделието и храните – гише „Деловодно обслужване". Подадените документи се разглеждат от служителите в дирекция „Пазарни мерки и организации на производители", които съдействат на заявителите да отстранят непълноти и несъответствията в тях.

Организациите и групите на производители, които желаят да кандидатстват по Мярка 9 от ПРСР2014-2020г. могат да подадат в определените периоди за прием заедно с посочените по-горе документи и бизнес план. В този случай МЗХ изпраща служебно получения бизнес план и приложените към него документи в срок до 2 работни дни в Централното управление на Държавен фонд „Земеделие".

Министърът на земеделието и храните със заповед назначава комисия, в която участват и представители на Разплащателната агенция, която извършва проверка за изпълнение на критериите за признаване, включително проверка на място и дава становище по признаването на организацията или групата производители. В тримесечен срок от подаване на заявлението за признаване министърът на земеделието и храните със заповед признава организацията на производители на плодове, организацията на производители на зеленчуци, или групата производители на плодове, или групата на производители на зеленчуци или прави мотивиран отказ. В заповедта за признаване на организация на производители се посочва дали тя отговаря на изискванията за кандидатстване по мярка 9 „Учредяване на групи и организации на производители" от ПРСР 2014 - 2020 г. Министерството на земеделието и храните създава, съхранява и поддържа база данни за признатите ОП и ГП. По искане на признатите организации на производители Министерството на земеделието и храните им издава удостоверения за признаване, а на признатите групи на производители - свидетелства за признаване.

Териториален обхват на признатите ОП и ГП.

Обикновено земеделските производители се обединяват за съвместна дейност в рамките на едно или на съседни населени места. Такъв тип ОП и ГП се създават в няколко случая - от по-малки земеделски производители, за съвместни продажба на продуктите на местните пазари, за оптимизиране на производствените разходи, постигане на стандарти и подобряване на качеството на продуктите, както и за някои екологични дейности. Възможно е също ОП или ГП да включва производители на определени земеделски продукти от различни населени места на един регион на страната или дори от цялата страна. Такъв тип сдружения се създават обикновено при съвместна преработка на произведените продукти, при съвместен износ или доставка на продуктите в друга държава членка на ЕС, за съвместни научни изследвания, промоционални програми, защита на наименования на

продукти. Законодателството не съдържа никакви ограничения относно териториалния обхват на ОП и ГП.

10. Форми на подпомагане на признатите ОП и ГП

Подпомагане на ОП на плодове и зеленчуци чрез оперативни програми.

Признатите ОП са единствените структури в сектора на плодовете и зеленчуците, които могат да получават финансово подпомагане по пазарни мерки от Европейския фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ). Основна форма за финансово подпомагане на ОП са разработените от тях оперативни програми, които се одобряват от Държавен фонд „Земеделие" - Разплащателна агенция. Оперативната програма представлява инвестиционна програма с период на изпълнение от 3 до 5 години, която си поставя поне две цели от определените в чл. 33 на Регламент 1308/2013 - планиране на производството, подобряване на качеството на продуктите, увеличаване на търговската стойност на продуктите, популяризиране на продуктите, екологични мерки и мерки за предотвратяване и управление на кризи. Изпълнението на оперативната програма се обезпечава с оперативен фонд, който се финансира от финансови вноски на членовете на организацията или на самата организация и от финансова помощ от ЕФГЗ. Размера на собственото участие на организацията на производители в оперативния фонд е най-малко 40%. Размера на помощта от ЕФГЗ е до 4,6% от стойността на предлаганата на пазара продукция от ОП. Този нисък размер на подпомагане не мотивира ОП на плодове и зеленчуци в страната ни да кандидатстват за подпомагане, защото ниската себестойност на продукцията и малкия размер на стопанствата водят до ниска стойност на предлаганата продукция. Затова в Наредба № 11/2007г. бяха включени разпоредби за прилагане на правилата на ЕС за допълнително национално съфинансиране на оперативния фонд. Националната финансова помощ може да бъде в размер до 80 % от средствата, набрани от членовете или от самата ОП, но не повече от 25% от годишната стойност на реализираната на пазара от организацията продукция и от левовата равностойност на 1 500 000 евро. При прилагането на схемата за подпомагане на ОП не се определят национални тавани, т.е. не се фиксира максимален размер на помощта за дадена държава членка.

Оперативните програми трябва да съответстват на Национална стратегия за устойчиви оперативни програми за пазара на плодове и зеленчуци и на Национална агроекологична рамка. Те могат да включват различни мерки, но задължително трябва да включват мерки,

насочени към опазване на околната среда. Това могат да бъдат мерки насочени към спазване на агроекологичните изисквания при производството, транспорта и търговията на плодове и зеленчуци. Изискването е в оперативната програма да са включени поне две агроекологични дейности или изискването тези дейности да съставляват минимум от 10% от разходите по всяка оперативна програма. Трябва да се отбележи, че когато 80% от членовете на организацията прилагат агроекологични мерки по програми за развитие на селските райони (например за биологично земеделие), те се считат за действия по оперативната програма. Съществува възможността организациите на производители да включват в оперативните си програми т. нар. "мерки за предотвратяване и управление на кризи". Нуждата от такива мерки произтича от факта, че плодовете и зеленчуците са нетрайни продукти и производството е непредвидимо. Предотвратяването и управлението на кризи се извършва чрез: изтегляния от пазара, промоционални и информационни кампании, обучителни мерки и застраховка на реколтата.

Подпомагане на признати ОП и ГП по ПРСР 2014-2020 г.

Мярка 9 "Учредяване на групи и организации на производители"

- Подпомагат се ОП и ГП които отговарят на определението „малки и средни предприятия" и са признати до края на 2020 г.
- Опростени изисквания към бизнес – плана за период от 5 години след учредяване на ОП или ГП.
- Изцяло публично финансиране. Финансовата помощ и под формата на фиксирано годишно плащане, отпускана за не повече от 5 последователни години от датата, на която е призната ОП и ГП.
- Размерът на помощта е не повече от 100 000 евро за всяка година. Помощта не надвишава 10% от предлаганата на пазара годишна продукция на ОП или ГП.
- Критерии за подбор на проекти: с предимство проекти в сектор "Животновъдство", "Плодове и зеленчуци", проекти, в които 50% от членовете на ГП или ОП са млади фермери или малки стопанства, в които е заложено обмяната на опит и обучения.
- Допустими за подпомагане са административни разходи, свързани със създаването и признаването на ОП и ГП. Получената безвъзмездна помощ се отпуска за функциониране на самата ОП или ГП, в т.ч. офис оборудване и софтуерни продукти,

заплати за персонала, командировки, консумативи, обучение, промотиране, изследване на пазара, участие в срещи, изложения, панаири и др.

Мярка 4 "Инвестиции в материални активи"

По подмярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства" и по подмярка 4.2 „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти" ОП и ГП са специална група бенефициенти, за които са предвидени редица предимства, свързани с класирането и финансирането на проектите:

- По висок интензитет на публичното финансиране за проекти подадени от ОП и ГП.
- По-висок максимален размер на допустимите разходи по проекти подадени от ОП и ГП.
- Допълнителни точки при класирането на проекти подадени от ОП и ГП.

Подмярка 4.1 "Инвестиции в земеделски стопанства"

- Подпомагат се земеделски производители, физически или юридически лица, които имат стандартен производствен обем над 8 000 евро, регистрирани са по Наредба № 3/1999г., като за юридическите лица доходът трябва да е от земеделска дейност или подпомагане по СЕПП.
- Може да се кандидатства за земеделска техника, строително - монтажни работи и оборудване, създаване на трайни насаждения и общи разходи (до 12%).
- Колективните инвестиции са свързани с осигуряване на сътрудничеството между производителите, чрез предприемане на по-ефективни и икономически изгодни инвестиции в общи съоръжения, оборудване, инфраструктура и др.
- Допустими за подпомагане по подмярката – 60% разходи за инвестиции за призната ГП или ОП; колективни инвестиции – 70% от инвестиционните разходи.
- Минималният размер на общите допустими разходи за един проект е левовата равностойност на 15 000 евро.
- Максималният размер на общите допустими разходи за инвестиции в земеделска техника за проекти на признати групи/организации на производители, за целия

период на прилагане на ПРСР за един кандидат е левовата равностойност на 1 000 000 евро.

- Максималният размер на общите допустими разходи за проекти на признати групи/организации на производители, за целия период на прилагане на ПРСР 2014 - 2020 г. за един кандидат е левовата равностойност на 5 000 000 евро.

Подмярка 4.2 „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти"

Кандидатите ОП или ГП трябва да отговарят на следните условия:

- Да са признати в съответствие с националното и/или европейското законодателство и/или одобрени за финансова помощ по мярка 9;
- Инвестициите следва да са пряко свързани с основата земеделска дейност на членовете и основна за ОП или ГП;
- Бизнес планът трябва да показва подобряване на цялостната дейност на стопанствата на членовете на ОП или ГП чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности и че инвестициите са от полза на цялата ОП или ГП.

Освен това:

- Подпомагат се секторите месо, мляко, плодове и зеленчуци, мед, фуражи, зърно, масла и мазнини, вино и винени продукти, технически и медицински култури и производство на енергия от биомаса.
- Инвестициите, обект на подкрепа са за машини и оборудване, строително – монтажни работи, специализирани транспортни средства и общи разходи (до12%).
- Допустими за подпомагане по подмярката са 50% разходи за инвестиции за призната ГП или ОП.
- Минималният размер на допустимите разходи за едно проектно предложение е в рамките на 15 000 евро.
- Максималният размер на допустимите разходи за проекти за колективни инвестиции, представени от групи или организации на производители за целия ПРСР 2014-2020 г. за един кандидат е 5 000 000 евро. В случай на проекти за колективни инвестиции е необходимо всички ЗП участващи в дружеството кандидат да отговорят на критериите за допустимост по мярката.

11. Приложения

Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони: Европа инвестира в селските райони
Програма за развитие на селските райони 20014–2020 г.

АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ

на нагласите за сдружаване сред земеделските производители на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ с акцент върху производителите на зеленчуци и млечно животновъдство

(Моля, отбележете верният отговор с ˅ или × в полето □)

1. **Вие сте земеделски производител и отглеждате?**

   ☐ зеленчуци ☐ тютюн ☐ животни за месо ☐ животни за мляко ☐ плодове (моля посочете какви)…… ☐ житни култури ☐ друго

2. **Ако отглеждате животни, моля отбележете какви животни отглеждате**

   ☐ Крави ☐ овце ☐ кози ☐ птици ☐ зайци ☐ друго (моля посочете)……..

3. **Ако отглеждате зеленчуци, моля отбележете какви зеленчуци отглеждате**

   ☐ пипер ☐домати ☐ краставици ☐ зеле ☐ оранжерийни зеленчуци (моля посочете какви)…….…… ☐ други (моля посочете) ……..

3. **Моля посочете, каква част от произведеното продавате**

   ☐ Произвеждам само за собствени нужди ☐До 10% ☐до 30% ☐до 50% ☐между 50 и 80% ☐продавам всичко ☐ не продавам, няма пазар

4. **Кои са основните проблеми, които срещата във вашата работа?**

   ☐ нямам техника за обработка ☐ нямам агрономически познания ☐ няма пазар ☐ не мога да си доставям торове и препарати ☐ нямам достатъчно средства за качествен посадъчен материал/ породи животни ☐ нямам условия за съхранение ☐няма хора които да бъдат наети на работа в стопанството ☐ изкупните цени са ниски ☐ друго (моля посочете) …….

5. **Упражнявате ли и друга работа, освен в земеделието и/или животновъдството**

☐ не, занимавам се само със земеделие ☐ да, земеделието само допълва доходите ми

☐ да, земеделието е само за лични нужди ☐ само със земеделие, защото няма с друго какво

6. **Ако имате доходи от земеделие, моля посочете какъв дял от общите ви доходи формират те**

   ☐ До 30% ☐ между 30 и 50% ☐ между 50 и 75% ☐ над 75%

7. **Мислите ли, че ако бъде създадена кооперация/сдружение, организация или група на производители на продукцията, която произвеждате и вие, би имало полза да се включите в нея?**

☐ да, ще има полза ☐ трудно ми е да преценя ☐ няма да има полза ☐ зависи кои членуват ☐ няма полза от сдружаване ☐ има такава структура, но няма полза

8. **Ако бъде създадена кооперация/сдружение, организация, група, която да се занимава с доставка на торове, препарати, техника за обработка и която да осигурява реализация на продукцията ви, вие дали ще се включите.**

   □ да, категорично бих се включил □ не, категорично не бих се включил □ не мога да преценя □ няма кой да я направи

9. **Мислите ли, че въобще има полза от сдружаване на земеделските производители**

   ☐ да, има полза ☐ трудно ми е да преценя ☐ няма полза

10. **Ако мислите, че има полза то според вас за какво би била най-голяма тя**

    ☐ за доставка на торове и препарати ☐ за осигуряване на техника за обработка ☐ за реализация на продукцията ☐ за общо съхранение на продукцията ☐за друго

11. **Според вас има ли пречка да бъде създадено сдружение/кооперация и/или организация/група на производители на вашата територия**

    ☐ Не, няма пречки ☐ да, има ☐ немога да преценя

12. **Ако мислите, че има пречки, то какви са те според вас?**

☐ няма инициативни стопани ☐няма помощ от общината ☐ бюрокрацията е голяма ☐ няма човешки ресурси ☐ няма убеденост, че ще се получи ☐ ще се краде ☐ друго

13. **Ако МИГ инициира създаването на сдружение или група на производители и ви помогне за това, вие бихте ли се включили?**

    □ Да, ще се включа □ не, няма □ МИГ няма как да помогне □ колебая се

14. Вие сте регистриран земеделски стопанин

☐ Да, регистриран съм ☐ не, не съм регистриран ☐ планирам да се регистрирам

☐бях, но вече не поддържам регистрация

15. **Вие сте на възраст:** ☐до 29 години ☐между 30-40 ☐между 40 – 55 ☐ над 55

16. Вие живеете на територията на община: ☐ Стамболово ☐ Кърджали

Благодарим ви за отделеното време!

Настоящият документ е изготвен във връзка със Споразумение за изпълнение на СВОМР, договор №РД 50-37/20.04.2018 г. и Заповед РД09-742/10.08.2018 г. за предоставяне на БФП по подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на стратегия за Водено от общностите местно развитие“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие” от ПРСР 2014-2020 г

12. Използвана литература

1. Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието (Аграрен доклад 2017);
2. Наръчник за създаване на групи и организации на земеделски производители, Разработен от: Министерство на земеделието и храните; Института за агростратегии и иновации и UniCreditBulbank;
3. Защо и как да създадем организация или група на производители на земеделски продукти, Въпроси и отговори, МЗХГ;
4. Общински план за развитие на община Стамболово за периода 2014 – 2020;
5. Общински план за развитие на община Кърджали за периода 2014 – 2020;
6. Стратегия за водено от общностите местно развитие на МИГ Стамболово – Кърджали 54;
7. Интернет източници